

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ιστορικά στην Ελλάδα έχουν εφαρμοστεί συνολικά 14 διαφορετικά εκλογικά συστήματα. Η ποικιλία αυτή που παρουσιάζει η Ελλάδα οφείλεται στη σημασία που αποδίδεται στη μορφή του εκλογικού συστήματος. Άλλωστε από την εποχή του μεσοπολέμου έως σήμερα σπάνια θα συναντήσει κανείς στην Ελλάδα δύο συνεχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις, οι οποίες να πραγματοποιήθηκαν με το ίδιο ακριβώς εκλογικό σύστημα. Αυτό συμβαίνει γιατί η μορφή του εκάστοτε εκλογικού συστήματος αποτελεί πεδίο διαμάχης και αντιπαράθεσης μεταξύ των πολιτικών κομμάτων, κυρίως κατά τη περίοδο που προηγείται της εκλογικής αναμέτρησης, καθώς όπως αναφέρει και ο G. Sartori, «το εκλογικό σύστημα αποτελεί -τον πιο εξειδικευμένο χειραγωγικό μηχανισμό της πολιτικής». Γενικότερα το εκλογικό σύστημα είναι κάτι σαν χημικός καταλύτης που, κατά τις περιστάσεις, μετατρέπει τις λαϊκές ψήφους σε αιρετούς αντιπροσώπους, την κοινωνική βούληση σε πολιτική βάση εξουσίας, το «ρεύμα» και την απήχηση των κομμάτων σε--τετραετή συνήθως-- κοινοβουλευτική παρουσία και οντότητα και ανήκει στους ελάχιστους εύκαμπτους και ελεγχόμενους από το πολιτικό σύστημα παράγοντες της αυτοδιαμόρφωσής του. Έστω και αν καμία τεχνική κατανομής εδρών δε δεσμεύει απόλυτα την πολιτική δυναμική μιας κοινωνίας.

Κατά πάγια ελληνική συνταγματική παράδοση, ο καθορισμός του συστήματος των βουλευτικών εκλογών ανατίθεται καταρχήν στον κοινό νομοθέτη. Από τα προηγούμενα Συντάγματα, μόνο το Σύνταγμα του 1925 (άρθρο 35§1) κατοχύρωσε το αναλογικό εκλογικό σύστημα. Η Συνταγματική Επιτροπή και η Ολομέλεια της Ε' Αναθεωρητικής Βουλής αρνήθηκε την συνταγματική καθιέρωση ενός πάγιου εκλογικού συστήματος ή περιορισμών του κοινού νομοθέτη κατά τη θέσπισή του. Και μετά την αναθεώρηση του 1986, δεν υπήρξε--πάλι--συνταγματικός καθορισμός του εκλογικού συστήματος.

Ωστόσο, το ελληνικό Σύνταγμα, μετά την αναθεώρηση του 2001, περιορίζει τη σχετική ελευθερία του κοινού νομοθέτη, τουλάχιστον ως προς το χρόνο ψήφισης του εκλογικού νόμου. Και επιπλέον, το άρθρο 54§1 του Συντάγματος δεν απονέμει στο νομοθετικό όργανο αρμοδιότητα που δε θα είχε χωρίς αυτή. Ούτε του παρέχει βέβαια «συνταγματική» απαλλαγή του καθήκοντος να τηρεί τις αρχές του Συντάγματος, όταν κινείται στο χώρο του εκλογικού δικαίου, καθώς η ανάθεση του καθορισμού του εκλογικού συστήματος από το Σύνταγμα στο νομοθέτη, δεν είναι «εν λευκώ» αλλά πάντοτε στα πλαίσια της συνταγματικής οριοθέτησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

1.1 Ορισμός

Προκειμένου να προβούμε στον ορισμό του εκλογικού συστήματος, αναγκαίο είναι να αναφερθούμε στα επιμέρους στοιχεία αυτού, τα οποία αναφέρονται σε ένα ευρύτατο φάσμα θεμάτων, διαφορετικής βαρύτητας και σημασίας ανάλογα με την συγκεκριμένη ιστορική στιγμή και τη μορφή του πολιτικού και κομματικού συστήματος.

Συγκεκριμένα, το εκλογικό σύστημα αναφέρεται καταρχάς στους κανόνες και τους μηχανισμούς κατανομής. Αυτοί βρίσκονται σε συσχετισμό με το μέγεθος, τον αριθμό και τη μορφή των εκλογικών περιφερειών, που αποτελούν και αυτές στοιχεία του εκλογικού συστήματος. Επιπλέον, στοιχεία του εκλογικού συστήματος αποτελούν οι υποψηφιότητες, τόσο ως προς τη δομή και τη μορφή τους, όσο και ως προς τις ρυθμίσεις που αφορούν τα κόμματα και τους υποψηφίους. Τέλος, το εκλογικό

σύστημα αναφέρεται σε ρυθμίσεις σχετικές με τους ψηφοφόρους και τις προϋποθέσεις ένταξης στο εκλογικό σώμα, σχετικά με τη διεξαγωγή του προεκλογικού αγώνα και σχετικά με συνταγματικά κατοχυρωμένες ρυθμίσεις σχετικά με τη γενικότερη διαδικασία της ψηφοφορίας, όπως την προστασία της μυστικότητας της ψήφου και την τυπική ισότητα των μελών του εκλογικού σώματος.

Συνεπώς, εκλογικό σύστημα είναι η καθοριζόμενη από κανόνες δικαίου μέθοδος κατανομής των βουλευτικών εδρών στα πολιτικά κόμματα και τους υποψηφίους που έλαβαν μέρος στις εκλογές, η οποία βασίζεται στον αριθμό των ψήφων που (τα κόμματα και οι υποψήφιοι) έλαβαν .

Γενικότερα με τον όρο εκλογικό σύστημα εννοούμε όλη εκείνη τη διαδικασία, μαθηματικής, τεχνικής και νομικής μορφής, με βάση την οποία καθορίζεται η ανάδειξη αιρετών αντιπροσώπων μέσα από τις διαδικασίες της ψηφοφορίας. Δηλαδή τον τρόπο και τους όρους μετατροπής των ψήφων σε εκλεγμένους αντιπροσώπους, κατά κανόνα πολιτικούς άρχοντες .

Σύμφωνα με τον ορισμό που προτείνει ο Giovanni Schepis, ως «εκλογικό σύστημα θεωρούμε γενικά το οργανικό σύνολο των διαφόρων νομικών κανόνων, των τεχνικών και των ρυθμίσεων που διέπουν τη διαδικασία από την αρχή της προεκλογικής περιόδου έως την ανακήρυξη των εκλεγμένων υποψηφίων. Με την στενή έννοια (...) ως εκλογικό σύστημα θεωρούμε την τεχνική διαδικασία που καθορίζει την κατανομή των εδρών»

Αυτός ο τρόπος υπολογισμού που αποκαλείται «εκλογικό σύστημα», καθιερώνεται μέσα από κανόνες δικαίου, από τους οποίους άλλοι περιέχονται στο Σύνταγμα και άλλοι στην κοινή—εκλογική—νομοθεσία . Ειδικότερα δε στην Ελλάδα, το εκάστοτε εκλογικό σύστημα καθορίζεται πάντοτε από τον αντίστοιχο εκλογικό νόμο, καθώς δεν υπάρχει συνταγματικά κατοχυρωμένη ρύθμιση.

Σύμφωνα με μια άποψη , ο όρος «εκλογικό σύστημα» μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο με μια στενή έννοια που αναφέρεται αποκλειστικά ή κυρίως στο φιλοσοφικό υπόβαθρο του συγκεκριμένου τρόπου αντιπροσώπευσης, όσο και με τη ευρύτερη έννοια του «εκλογικού καθεστώτος» που περιλαμβάνει τους γενικότερους κανόνες ανάδειξης αιρετών αρχόντων. Επίσης, σύμφωνα με την ίδια άποψη, το εκλογικό σύστημα δεν αποτελεί αποκλειστικά έναν «παθητικό» παράγοντα της εκλογικής διαδικασίας και πραγματικότητας, ο οποίος περιορίζεται στην μετατροπή των ψήφων σε έδρες, αλλά και ένα ενεργητικό παράγοντα «πρωτογενούς προσανατολισμού και διαμόρφωσης της λαϊκής βούλησης», με την έννοια πως συνιστά ένα από τα δεδομένα που επηρεάζουν το εκλογικό σώμα στη διαμόρφωση των επιλογών του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

1.2 Είδη Εκλογικών Συστημάτων

1.2.1 Αναλογικό εκλογικό σύστημα

Ως αναλογικό χαρακτηρίζεται το εκλογικό σύστημα, κατά το οποίο οι βουλευτικές έδρες κάθε εκλογικής περιφέρειας κατανέμονται στους συνδυασμούς και τους μεμονωμένους υποψηφίους, οι οποίοι μετέχουν στις εκλογές, ανάλογα προς την εκλογική δύναμή του σε κάθε εκλογική περιφέρεια , δηλαδή με τον αριθμό των ψήφων που έλαβαν.

Η ουσία του συστήματος αυτού συνίσταται στο ότι—εν αντιθέσει με το πλειοψηφικό—επιτρέπει την εκπροσώπηση των μειοψηφιών, καθώς μετέχουν στην κατανομή των εδρών όλοι οι συνδυασμοί και οι μεμονωμένοι υποψήφιοι που συγκέντρωσαν τον ελάχιστο αριθμό ψήφων που απαιτείται για την παραχώρηση μιας έδρας . Επιπλέον τα αναλογικά συστήματα ορίζονται, τις περισσότερες φορές, με άμεση αναφορά στην αρχή αντιπροσώπευσης , την οποία ακολουθούν. Η αρχή της

αναλογίας, ως αρχή αντιπροσώπευσης, σημαίνει την κατά το δυνατόν αναλογικότερη σχέση μεταξύ εδρών και ψήφων, ώστε οι εκλεγμένοι να «αντανakλούν, κατά το μάλλον ή ήττον πιστά» το εκλογικό σώμα.

Το αναλογικό σύστημα θεωρείται ως το δικαιότερο και δημοκρατικότερο εκλογικό σύστημα, καθώς, εκτός από το επιτρέπει την εκπροσώπηση των όλων των πολιτικών τάσεων με βάση τη δύναμή τους στο λαό, ακόμα και των μειοψηφιών, είναι το μοναδικό σύστημα που ανταποκρίνεται—πλήρως—στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Σύμφωνα δε με την άποψη του Μανόλη Δρεττάκη «αν ίσχυε η απλή αναλογική οι ψηφοφόροι δε θα υπέκυπταν στο δίλημμα που θέτουν οι διάφορες εκδοχές της ενισχυμένης αναλογικής και θα ψήφιζαν τα κόμματα που πραγματικά τους εκφράζουν και τα οποία δε θα ήταν απαραίτητα αυτά τα οποία υπάρχουν σήμερα». Ωστόσο υπάρχουν και μειονεκτήματα σε αυτή τη μορφή του εκλογικού συστήματος, από τα οποία το βασικότερο είναι ότι, επιτρέποντας την εκπροσώπηση των μειοψηφιών, διευκολύνει τη δημιουργία πολλών μικρών κομμάτων, εμποδίζοντας έτσι τη δημιουργία ομοιογενών κοινοβουλευτικών πλειοψηφιών και, όταν ισχύει το κοινοβουλευτικό σύστημα, το σχηματισμό σταθερών κυβερνητικών σχηματισμών. Στο αναλογικό εκλογικό σύστημα εφαρμόζεται μόνο σε πολυεδρικές περιφέρειες. Η κατανομή των εδρών γίνεται με βάση το λεγόμενο εκλογικό μέτρο, δηλαδή τον ελάχιστο αριθμό ψήφων που απαιτείται να έχει συγκεντρώσει ο συνδυασμός ή ο μεμονωμένος υποψήφιος προκειμένου να καταλάβει μια βουλευτική έδρα. Το εκλογικό μέτρο μπορεί να είναι ενιαίο σε όλη τη χώρα καθοριζόμενο αμέσως από τον εκλογικό νόμο (σύστημα του ενιαίου εκλογικού μέτρου) ή διαφορετικό σε κάθε εκλογική περιφέρεια, καθοριζόμενο από τον αριθμό των εδρών αυτής και τον αριθμό των εκλογέων που ψηφίζουν κάθε φορά (σύστημα του διαφοροποιούμενου εκλογικού μέτρου).

Για τον καθορισμό του εκλογικού μέτρου έχουν αναπτυχθεί κυρίως τρία συστήματα, το σύστημα Hare το σύστημα d' Hondt και σύστημα Hagenbach-Bischof. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το σύστημα Hare το εκλογικό μέτρο είναι ενιαίο σε όλη την επικράτεια και ισούται με τη διαίρεση του συνόλου των ψήφων με το σύνολο των εδρών που πρόκειται να κατανεμηθούν. Κάθε συνδυασμός καταλαμβάνει τόσες έδρες. Όσες φορές η εκλογική του δύναμη καλύπτει το εκλογικό μέτρο, δηλαδή όσο είναι το ακέραιο πηλίκο της διαίρεσης των ψήφων που συγκέντρωσε με το εκλογικό μέτρο. Όσες έδρες δε διατίθενται με τον τρόπο αυτό προσκυρώνονται--κατά σειρά-- στους συνδυασμούς που παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα υπόλοιπα κλάσματα, δηλαδή τα μεγαλύτερα υπόλοιπα ψήφων.

Σύμφωνα με το σύστημα d' Hondt, οι ψήφοι των συνδυασμών κάθε εκλογικής περιφέρειας διαιρούνται, διαδοχικά, με τους αριθμούς 1,2,3,...,n, μέχρι να εξαντληθεί ο αριθμός των εδρών, και οι έδρες παραχωρούνται, κατά σειρά στους συνδυασμούς με τα n μεγαλύτερα πηλικά.

Τέλος, σύμφωνα με το σύστημα Hagenbach-Bischof, το εκλογικό μέτρο δεν είναι ενιαίο σε όλη την επικράτεια και προσδιορίζεται σε κάθε εκλογική περιφέρεια. Διαιρείται ο συνολικός αριθμός των ψήφων κάθε εκλογικής περιφέρειας με τον αριθμό των εδρών αυτής, αυξημένο κατά μία μονάδα. Με το εκλογικό μέτρο διαιρείται ο αριθμός των ψήφων κάθε συνδυασμού και το πηλίκο αυτής της διαίρεσης αποτελεί τον αριθμό των εδρών του συνδυασμού. Οι έδρες που δε έχουν κατανεμηθεί, προσκυρώνονται στους συνδυασμούς με τα μεγαλύτερα υπόλοιπα ψήφων. Το σύστημα αυτό εφαρμόστηκε στην Ελλάδα με τη μορφή της ενισχυμένης αναλογικής. Ως προς το ζήτημα των υποψηφίων των συνδυασμών που θα πρέπει να καταλάβουν τις έδρες που συγκέντρωσε ο συνδυασμός τους μετά την κατανομή, εφαρμόζονται κυρίως δύο συστήματα, το σύστημα των ελεύθερων συνδυασμών (σύστημα του

σταυρού προτίμησης) και το σύστημα των δεσμευμένων ή αυστηρών συνδυασμών (σύστημα της «λίστας»). Σύμφωνα με το πρώτο σύστημα, το εκλογικό σώμα έχει τη δυνατότητα να εκφράζει την προτίμησή του υπέρ ενός ή περισσότερων υποψηφίων και εκλέγονται οι υποψήφιοι που συγκέντρωσαν τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης. Σύμφωνα με το σύστημα της «λίστας», εκλέγονται οι υποψήφιοι με βάση τη σειρά της αναγραφής τους στο συνδυασμό από τη διοίκηση του κόμματος .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

1.2 Είδη εκλογικών συστημάτων

1.2.2 Πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα

Ως πλειοψηφικό χαρακτηρίζεται το εκλογικό σύστημα, κατά το οποίο εκλέγεται σε κάθε εκλογική περιφέρεια εκείνος ο συνδυασμός ή μεμονωμένος υποψήφιος που συγκεντρώνει την πλειοψηφία των ψήφων. Το πλειοψηφικό σύστημα φέρει αυτή ακριβώς την ονομασία διότι ακολουθείται η αρχή της πλειοψηφίας, υπό την έννοια ότι «κερδίζει», δηλαδή καταλαμβάνει τις έδρες εκείνος, ο οποίος επιτυγχάνει την πλειοψηφία των ψήφων . Βασίζεται δηλαδή αυτή η μορφή του εκλογικού συστήματος στην απλή «αρχή» ότι εκλέγεται αυτός που συγκέντρωσε την προτίμηση της πλειοψηφίας του εκλογικού σώματος. Ωστόσο, σύμφωνα με την άποψη του Θανάση Διαμαντόπουλου , «είναι δεδηλωμένη η αδιαφορία του πλειοψηφικού συστήματος για την ύπαρξη αναντιπροσώπευτων πολιτικών δυνάμεων».

Το σύστημα αυτό είναι δυνατόν να εφαρμοστεί και στις εκλογικές περιφέρειες, στις οποίες εκλέγεται ένας βουλευτής (μονοεδρικές) και σε αυτές, στις οποίες εκλέγονται περισσότεροι βουλευτές (πολυεδρικές). Ωστόσο προσιδιάζει η εφαρμογή του στις μονοεδρικές περιφέρειες , καθώς εκείνος που λαμβάνει τις περισσότερες ψήφους, λαμβάνει και τη μοναδική—επί μονοεδρικής—έδρα.

Το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα διακρίνεται στο σύστημα της απόλυτης πλειοψηφίας και το σύστημα της σχετικής πλειοψηφίας . Σύμφωνα με το σύστημα της σχετικής πλειοψηφίας , εκλέγεται σε ένα μόνο γύρο αυτός που συγκέντρωσε τις περισσότερες ψήφους σε σχέση με όλους τους υπόλοιπους. Σύμφωνα με το σύστημα της απόλυτης πλειοψηφίας, οι έδρες ή η έδρα της εκλογικής περιφέρειας προσκυρώνονται στον συνδυασμό ή το μεμονωμένο υποψήφιο που λαμβάνει την απόλυτη πλειοψηφία των ψήφων, δηλαδή το μισό συν μίας όλων των έγκυρων ψήφων . Είναι ενδεχόμενο, ωστόσο, να χρειαστούν περισσότεροι γύροι για να αναδειχθεί ο νικητής. Εφαρμόζεται το πλειοψηφικό ως σύστημα δύο γύρων στην περίπτωση που κανένας συνδυασμός ή υποψήφιος δε λάβει την απόλυτη πλειοψηφία κατά την πρώτη ψηφοφορία. Στο δεύτερο γύρο νικητής αναδεικνύεται εκείνος που λαμβάνει την σχετική πλειοψηφία μεταξύ των συνδυασμών που έλαβαν τις περισσότερες ψήφους. Σημαντική διαφορά υφίσταται μεταξύ των συστημάτων της απόλυτης και της σχετικής πλειοψηφίας, καθώς επί σχετικής πλειοψηφίας η πόλωση σε δύο στρατόπεδα πρέπει να πραγματοποιηθεί πριν από την ψηφοφορία, ενώ επί απόλυτης πλειοψηφίας οι «συμμαχίες» μπορούν να δημιουργηθούν μετά το πρώτο γύρο και πριν από το δεύτερο—και αποφασιστικό—γύρο.

Το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα . Συγκεκριμένα, το βασικό πλεονέκτημα του συστήματος συνίσταται στο ότι συμβάλλει στη δημιουργία μεγάλων συμπαγών και ομοιογενών κοινοβουλευτικών πλειοψηφιών και—συνεπώς—ενισχύει τη δημιουργία και ανάδειξη σταθερών κυβερνητικών σχημάτων.

Όμως, το σπουδαιότερο μειονέκτημα του πλειοψηφικού συστήματος συνίσταται στον αποκλεισμό της κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης των μειοψηφιών, στην έντονη «περιοριστική επίδρασή» του, καθώς δημιουργεί μεγάλα εμπόδια στην εμφάνιση και

σταθεροποίηση νέων κομμάτων, ευνοεί το δικομματισμό και ενίοτε οδηγεί στην κατάληψη της πλειοψηφίας των βουλευτικών εδρών από ένα κόμμα, που εκπροσωπεί τη μειοψηφία του συνόλου του εκλογικού σώματος .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

1.2 Είδη εκλογικών συστημάτων

1.2.3 Μικτό εκλογικό σύστημα

Για τα μικτά εκλογικά συστήματα δεν υπάρχει ένας ενιαίος ορισμός, όπως συμβαίνει στα αναλογικά και τα πλειοψηφικά. Η ονομασία «μικτά» προέρχεται από το γεγονός ότι τέτοιας μορφής εκλογικά συστήματα αναμειγνύουν τις τεχνικές μεθόδους των πλειοψηφικών και των αναλογικών εκλογικών συστημάτων για την προσκύρωση των εδρών και την ανάδειξη των βουλευτών . Γενικότερα, με τα διάφορα αυτά μικτά εκλογικά συστήματα, επιδιώκεται ο συνδυασμός των πλεονεκτημάτων και—αντιστοίχως—ο περιορισμός των μειονεκτημάτων των αναλογικών και πλειοψηφικών συστημάτων.

Τα μικτά εκλογικά συστήματα παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ελληνική πραγματικότητα, καθώς το εκλογικό σύστημα που εφαρμόζεται στην Ελλάδα, δηλαδή η «ενισχυμένη αναλογική», κατατάσσεται στα μικτά εκλογικά συστήματα και θα αναλυθεί παρακάτω. Επιπλέον, στα μικτά συστήματα ανήκει και το λεγόμενο «βελτιωμένο πλειοψηφικό» σύστημα.

Ειδικότερα, ως σύστημα ενισχυμένης αναλογικής χαρακτηρίζεται οποιοδήποτε αναλογικό σύστημα που απαιτεί για την συμμετοχή των κομμάτων στη δεύτερη και στην τρίτη κατανομή των βουλευτικών εδρών τη συγκέντρωση ορισμένων ποσοστών ψήφων σε όλη την Επικράτεια ή στη μεγαλύτερη εκλογική περιφέρεια ή στην κατάληψη μίας ή περισσότερων εδρών κατά την πρώτη κατανομή. Τα ελάχιστα αυτά ποσοστά ψήφων ή εδρών που απαιτούνται για την συμμετοχή των κομμάτων στην κατανομή εδρών, ονομάζονται «αποκλειστικές ρήτρες» . Το σημαντικότερο πλεονέκτημα της ενισχυμένης αναλογικής—το οποίο αποτελεί παράλληλα και το σπουδαιότερο μειονέκτημα της απλής αναλογικής—έγκειται στο γεγονός ότι εμποδίζει τη δημιουργία πολλών μικρών κομμάτων σε βάρος της σταθερής διακυβέρνησης της χώρας. Στην Ελλάδα το σύστημα αυτό της ενισχυμένης αναλογικής εφαρμόστηκε για πρώτη φορά με το Ν.3363/1926 και εν συνεχεία καθιερώθηκε με άλλους μεταγενέστερους εκλογικούς νόμους.

Ως βελτιωμένο πλειοψηφικό σύστημα χαρακτηρίζεται το σύστημα αυτό, κατά το οποίο τις περισσότερες έδρες κάθε εκλογικής περιφέρειας κερδίζει ο συνδυασμός ή μεμονωμένος υποψήφιος που έχει αποκτήσει την σχετική πλειοψηφία σε αυτή, ενώ οι υπόλοιπες έδρες προσκυρώνονται στο ισχυρότερο κόμμα της μειοψηφίας ή κατανέμονται μεταξύ των κομμάτων της μειοψηφίας κατ' αναλογία της εκλογικής τους δύναμης. Το σημαντικότερο πλεονέκτημα του συστήματος αυτού έγκειται στο ότι αποτρέπει τον αποκλεισμό της κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης της μειοψηφίας, κάτι που αποτελεί και το σπουδαιότερο μειονέκτημα του πλειοψηφικού συστήματος. Στην Ελλάδα ένα τέτοιο σύστημα εισήχθη με το Ν.3457/1955.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.1 Ιστορική Επισκόπηση

2.1.1 Εισαγωγή

Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους, ένα από τα πρώτα θέματα που απασχόλησε τα ελληνικά συντάγματα ήταν αυτό του τρόπου και των μεθόδων ανάδειξης των «Παραστατών»--αρχικά—και των βουλευτών—αργότερα—από το Λαό, δηλαδή το εκλογικό σύστημα που θα εφαρμοζόταν.

Γενικότερα, η ελληνική εκλογική ιστορία μπορεί να διαιρεθεί σε τρεις φάσεις, ανάλογα με τη μορφή του εκλογικού συστήματος που εφαρμοζόταν την εκάστοτε περίοδο. Συγκεκριμένα, αρχικά και για μια περίοδο εκατό—περίπου—χρόνων η ελληνική εκλογική ιστορία χαρακτηρίζεται από την αδιατάρακτη επικράτηση πλειοψηφικών συστημάτων .

Ακολούθως, υπήρξε μία περίοδος, από το 1926 έως το 1956, όπου υπήρξαν συνεχείς εναλλαγές μεταξύ των συστημάτων της απλής αναλογικής και του πλειοψηφικού, σε διάφορες μορφές. Ειδικότερα , το 1926, κατόπιν πρωτοβουλίας του Αλέξανδρου Παπαναστασίου εισήχθη το σύστημα της απλής αναλογικής . Το 1951 καθιερώθηκε για πρώτη φορά σε βουλευτικές εκλογές ένα εκλογικό σύστημα το οποίο δε μπορούσε να χαρακτηριστεί ούτε πλειοψηφικό ούτε αναλογικό, ήταν η ενισχυμένη αναλογική. Το 1956 εφαρμόστηκε—με τον Ν.3457/1955—το λεγόμενο «τριφασικό» σύστημα, το οποίο πήρε την ονομασία του από τους τρεις διαφορετικούς τρόπους που προέβλεπε για την κατανομή των βουλευτικών εδρών .

Τέλος, από το 1958 και σε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις—έως και αυτή του 2004—με εξαίρεση την αναμέτρηση του 1989-1990 , εφαρμόστηκαν συστήματα κινούμενα στα πλαίσια της μορφής της «ενισχυμένης αναλογικής».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

2.1. Ιστορική Επισκόπηση

2.1.2 Το εκλογικό σύστημα κατά την επαναστατική περίοδο

Στα ελληνικά Σύνταγματα που προέκυπταν από τις Εθνοσυνελεύσεις, γινόταν αναφορά στη μορφή που θα είχαν τα εκλογικά συστήματα τις πρώτες περιόδους «ζωής» του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Στις πρώτες αυτές μορφές των ελληνικών εκλογικών συστημάτων, σημαντικό ρόλο διαδραμάτιζαν οι έως τότε τοπικές αρχές.

Από την Α' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου προέκυψε το Σύνταγμα του 1822 , το οποίο στην παράγραφο ιβ' ανέθετε στον «Νόμο περί εκλογής» τον καθορισμό του αριθμού των «Παραστατών» (δηλαδή των βουλευτών), ενώ η παράγραφος ιγ' προέβλεπε ότι «θέλει εκδοθή παρά της Διοικήσεως Νόμος προσωρινός περί εκλογής των Παραστατών». Ο εκλογικός νόμος ΙΖ' της 9.11.1822, ο οποίος αποτέλεσε τον πρώτο εκλογικό νόμο του ελληνικού κράτους, καθιέρωσε ένα εντελώς ασαφές σύστημα έμμεσης εκλογής, με βάση το οποίο συγκροτήθηκε η Β' Εθνική Συνέλευση του Άστρους Το Σύνταγμα που ψηφίστηκε από εκείνη την Εθνοσυνέλευση τον Απρίλιο του 1823 ονομάστηκε "Νόμος της Επιδαύρου». Στην παράγραφο ιη' αυτού οριζόταν ότι «το Βουλευτικόν σύγκειται από παραστάτας των ελευθέρων Επαρχιών της Ελλάδος, οι οποίοι εκλέγονται κατά τον περί εκλογής Νόμον της Διοικήσεως». Τις διατάξεις αυτές επανέλαβε κατά βάση και το Σύνταγμα της Τροιζήνας το 1827. Συγκεκριμένα, το άρθρο 43 ανέφερε ότι «η βουλή σύγκειται από τους αντιπροσώπους των Επαρχιών της Ελλάδος», ενώ το άρθρο 45 προσέθετε ότι «οι Αντιπρόσωποι εκλέγονται από τον λαόν κατά τον περί εκλογής Νόμον».

Ο νόμος ΙΖ' ίσχυσε θεωρητικά έως το 1829, αν και στην πράξη ήταν αδύνατη η κανονική διεξαγωγή εκλογών υπό τις συνθήκες της επαναστατικής περιόδου, λόγω και της εμβρυακής κρατικής οργάνωσης της Ελλάδας την περίοδο εκείνη. Η «Οδηγία» που εξέδωσε ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας στις 4.3.1829, ρύθμισε λεπτομερέστερα και σαφέστερα την εκλογική διαδικασία. Συγκεκριμένα, η εκλογή θα ήταν έμμεση, σε δύο βαθμούς, με σχετική πλειοψηφία και προκαθορισμένο κατάλογο υποψηφίων.

Με βάση τον εκλογικό νόμο του ΙΖ', με τις ρυθμίσεις της «Οδηγίας», εκλέχθηκαν οι αντιπρόσωποι της Δ' και Ε' Εθνικής Συνέλευσης, το 1829 και το 1831 αντίστοιχα. Το

ίδιο νομοθέτημα εφαρμόστηκε και στις εκλογές του πρώτου αντιπροσωπευτικού σώματος της μετεπαναστατικής περιόδου, δηλαδή της Α' Εθνικής Συνέλευσης της 3.9.1843.

Συμπερασματικά λοιπόν, ήδη από τις πρώτες αυτές προσπάθειες για ρύθμιση του τρόπου πραγματοποίησης των εκλογών στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος, ο καθορισμός του εκλογικού συστήματος ανατίθεται καταρχήν στον κοινό νομοθέτη, ο οποίος, κατά την επαναστατική περίοδο ήταν η «Διοίκηση».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.1 Ιστορική Επισκόπηση

2.1.3 Το εκλογικό σύστημα κατά το Σύνταγμα του 1844

Το Σύνταγμα του 1844 αποτέλεσε κατάκτηση του ελληνικού στρατού, του οποίου τμήματα, με την υποστήριξη του λαού των Αθηνών, εξανάγκασαν τον Όθωνα να συναινέσει στη θέσπιση Συντάγματος με την «Επανάσταση» της 3ης Σεπτεμβρίου 1843. Στις 8 Νοεμβρίου 1843 συνήλθε η «της Γ' Σεπτεμβρίου εν Αθήναις Εθνική των Ελλήνων Συνέλευσις», η οποία στις 18 Μαρτίου 1844 ψήφισε το Σύνταγμα του 1844, το οποίο καθιέρωσε το πολίτευμα της συνταγματικής μοναρχίας.

Το Σύνταγμα του 1844 αναφερόταν στο εκλογικό σύστημα με το άρθρο 59, σύμφωνα με το οποίο «η Βουλή σύγκεται εκ Βουλευτών, εκλεγομένων υπό των εχόντων δικαίωμα προς τούτο πολιτών, κατά τον περί εκλογής Νόμον» και το άρθρο 60, το οποίο συμπλήρωνε ότι «οι Βουλευταί αντιπροσωπεύουσι το Έθνος και όχι μόνον την Επαρχίαν υπό της οποίας εκλέγονται».

Ο εκλογικός νόμος που ψηφίστηκε το 1844 (ΦΕΚ 7/25.3.1844) άλλαξε το έως τότε εκλογικό «σύστημα» της έμμεσης εκλογής και καθιέρωσε το πλειοψηφικό και μάλιστα με απόλυτη πλειοψηφία σε περισσότερους του ενός γύρους. Σύμφωνα με το άρθρο 26 του εκλογικού νόμου «οι Βουλευταί εκλέγονται κατ' απόλυτον πλειοψηφίαν των πραγματικώς ψηφοφορησάντων. Εάν μετά την πρώτην ψηφοφορίαν δεν αναδειχθώσι όλοι οι βουλευταί ή μέρος αυτών εν απολύτω πλειοψηφία, επαναλαμβάνεται η ψηφοφορία επί διπλασίων του ζητουμένου αριθμού των βουλευτών ονομάτων, λαμβανομένων εκ των λαβόντων κατά την προλαβούσαν ψηφοφορίαν την πλειοψηφίαν σχετικώς, μέχρις ου αναδειχθώσιν όλοι οι βουλευταί εν απολύτω πλειοψηφία».

Τέλος, πρέπει να προστεθεί ότι το Σύνταγμα του 1844, μέσω του άρθρου του 66, αναθέτει στην ίδια τη Βουλή την άσκηση αρμοδιοτήτων Εκλογοδικείου .

Συγκεκριμένα το άρθρο 66 ανέφερε ότι «Η Βουλή εξετάζει τα πληρεξούσια των Βουλευτών και αποφασίζει περί των αναφυομένων αμφισβητήσεων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.1 Ιστορική Επισκόπηση

2.1.4 Το εκλογικό σύστημα κατά το Σύνταγμα του 1864

Με την επανάσταση του 1862 και την ανατροπή του Όθωνα, εγκαταλείφθηκε οριστικά το εκλογικό σύστημα της περιόδου της συνταγματικής μοναρχίας και από την «Β' εν Αθήναις Εθνική Συνέλευση» προήλθε το Σύνταγμα του 1864, με το οποίο καθιερώθηκε η δημοκρατική αρχή και εγκαθιδρύθηκε το πολίτευμα της βασιλευόμενης δημοκρατίας.

Σημαντική καινοτομία του Συντάγματος του 1864 αποτέλεσε η καθιέρωση των αρχών της άμεσης, καθολικής και μυστικής «δια σφαιριδίων» ψηφοφορίας . Συγκεκριμένα το άρθρο 66 του Συντάγματος του 1864 ανέφερε ότι «Η Βουλή σύγκεται εκ Βουλευτών εκλεγομένων υπό των εχόντων δικαίωμα προς τούτο πολιτών, δι' άμέσου, καθολικής και μυστικής δια σφαιριδίων ψηφοφορίας, κατά τον υπό της Συνελεύσεως

ταύτης ψηφισθησόμενον περί εκλογής Νόμον, μεταβλητόν όντα κατά τας λοιπάς διατάξεις αυτού. Αι βουλευτικά εκλογαί διατάσσονται και ενεργούνται ταυτοχρόνως καθ' όλην την επικράτειαν».

Το γεγονός της καθιέρωσης της ψηφοφορίας «δια σφαιριδίων» επηρέασε τη μορφή του εκλογικού συστήματος, καθώς καθιερώθηκε το πλειοψηφικό, σύμφωνα με το άρθρο 58§2 εδ.β' του εκλογικού νόμου (αστραπή)Γ' που ψήφισε το 1864 η ίδια η Β' Εθνοσυνέλευση. Άλλωστε το 1864 τα αναλογικά εκλογικά συστήματα ήταν σχεδόν άγνωστα .

Το 1877 ψηφίστηκε νέος εκλογικός νόμος, ο ΧΜΗ', ο οποίος δεν επέφερε ουσιαστικές μεταβολές στο εκλογικό σύστημα του νόμου του 1864, ωστόσο με αυτόν τον εκλογικό νόμο όλοι οι άρρενες ενήλικοι Έλληνες απέκτησαν δικαίωμα ψήφου. Το 1886 η κυβέρνηση Τρικούπη πέτυχε την ψήφιση δύο νομοσχεδίων , με τα οποία εκλογική περιφέρεια έγινε ο νομός αντί της επαρχίας. Επίσης περιορίστηκαν οι βουλευτικές έδρες από 245 σε 150 και εξομαλύνθηκαν οι αρκετά έντονες ανισότητες ως προς την κατανομή των εδρών στις περιφέρειες.

Οι αλλαγές που επήλθαν με τα δύο νομοσχέδια της κυβέρνησης Τρικούπη ίσχυσαν μόνο στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1887 και του 1890 και αντικαταστάθηκαν με το νόμο ΑΩΟΣ' του 1890 .

Μπορεί τέλος να προστεθεί ότι το άρθρο 73 του Συντάγματος του 1864 ανέθετε στην ίδια τη Βουλή την άσκηση αρμοδιότητας Εκλογοδικείου. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι «Η Βουλή εξετάζει τα πληρεξούσια των Βουλευτών και αποφασίζει περί των αναφουομένων αμφισβητήσεων». Τα θέματα που απασχόλησαν τον έλεγχο του κύρους των εκλογών ήταν κυρίως η έλλειψη της ικανότητας του εκλέγεσθαι και διάφορες παραβάσεις της διαδικασίας και όχι η συνταγματικότητα του εκλογικού νόμου και ιδιαίτερα του εκλογικού συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.1 Ιστορική Επισκόπηση

2.1.5 Το εκλογικό σύστημα κατά το Σύνταγμα του 1864/1911

Μετά την εκδήλωση του «Στρατιωτικού Συνδέσμου» συνήλθαν διαδοχικά η Α' και Β' Αναθεωρητική Βουλή, προκειμένου να συζητηθούν εκ νέου σημαντικότερα ζητήματα του ελληνικού κράτους, όπως το εκλογικό σύστημα και ο έλεγχος του κύρους των βουλευτικών εκλογών.

Ιδιαίτερα σημαντική και μνημειώδης ήταν τοποθέτηση του Αλέξανδρου Παπαναστασίου για την καθιέρωση και εφαρμογή του συστήματος της απλής αναλογικής. Συγκεκριμένα , ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου δεν είχε αρκεστεί στο κοινότοπο επιχείρημα υπέρ της απλής αναλογικής, ότι δηλαδή οδηγεί στη δικαιότερη εκπροσώπηση των πολιτικών μερίδων και στην ανόθευτη εκδήλωση του πολιτικού φρονήματος των εκλογέων. Επεσήμανε παράλληλα τα θετικά αποτελέσματα της απλής αναλογικής σε διάφορα επίπεδα. Καταρχάς στο επίπεδο της Βουλής συντελεί στην εξύψωση των εργασιών της και στη συμμετοχή σημαντικών πολιτικών από όλους τους χώρους. Ως προς το επίπεδο του εκλογικού αγώνα, η απλή αναλογική συμβάλλει στην αγνότερη διεξαγωγή του και «τονώνει» το ενδιαφέρον των πολιτών για τις εκλογές. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η επίδραση της απλής αναλογικής στο επίπεδο της κυβέρνησης και της διακυβέρνησης, καθώς μπορεί να αποτελέσει ένα σπουδαίο μέσο για περιοριστεί σε λογικά πλαίσια η πρωθυπουργική παντοδυναμία. Τέλος στο επίπεδο της εν γένει πολιτικής διαδικασίας, ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου θεωρεί πως το αναλογικό εκλογικό σύστημα διευκολύνει την είσοδο στη Βουλή νέων κομμάτων και την εμφάνιση νέων τάσεων και ιδεών, ενώ ταυτόχρονα σταθεροποιεί τον συσχετισμό των κοινοβουλευτικών δυνάμεων συμβάλλοντας σε αυτό που—

σήμερα—αποκαλείται «ήπιο πολιτικό κλίμα» .

Στην τελική διαμόρφωση του αναθεωρημένου άρθρου 66, η μόνη ουσιαστική μεταβολή σε σχέση με το προϊσχύσαν κείμενο, ήταν η απόλειψη της αναφοράς στο σφαιρίδιο. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι « η Βουλή σύγκεται εκ βουλευτών, εκλεγομένων κατά νόμον υπό των εχόντων δικαίωμα προς τούτο πολιτών ,δι' αμέσου, καθολικής και μυστικής ψηφοφορίας. Αι βουλευτικά εκλογαί διατάσσονται και ενεργούνται ταυτοχρόνως καθ' όλην την Επικράτειαν».

Στις 2 Ιουνίου 1911 τέθηκε σε ισχύ το Σύνταγμα του 1911, το οποίο θεωρείται ως η νομική έκφραση της πολιτικής ανόδου της αστικής τάξης. Ωστόσο ο κοινός νομοθέτης δεν έκανε χρήση της διακριτικής ευχέρειας που του παρείχε το άρθρο 66 του Συντάγματος, ώστε να καθιερώσει το εκλογικό σύστημα της απλής αναλογικής, με αποτέλεσμα στις εκλογικές αναμετρήσεις των ετών 1912,1915,1920, 1923 ίσχυσε το πλειοψηφικό σύστημα του νόμου ΧΜΗ'.

Έχει υποστηριχτεί ότι το πλειοψηφικό σύστημα, έτσι όπως ίσχυσε στις εκλογές του Νοεμβρίου του οδήγησε στην αλλοίωση του αποτελέσματος τους και μετατροπή της εκλογικής μειοψηφίας σε κοινοβουλευτική πλειοψηφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.1 Ιστορική Επισκόπηση

2.1.6 Το εκλογικό σύστημα κατά το Σύνταγμα του 1925/1926

Το 1924 η «Δ' εν Αθήναις Συντακτική Συνέλευση με ψήφισμά της κήρυξε έκπτωτη τη Δυναστεία των Γκλύξμπουργκ, εγκαθίδρυσε πολίτευμα Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας και απεφάσισε «όπως το ελληνικό κράτος φέρη του τίτλου Ελληνική Δημοκρατία».

Μέσα σε αυτό το πολιτειακό πλαίσιο πραγματοποιήθηκαν σημαντικές αλλαγές στο ουσιαστικό και δικονομικό εκλογικό δίκαιο. Συγκεκριμένα , την κυριαρχία των πλειοψηφικών συστημάτων διαδέχεται μια εναλλαγή εκλογικών συστημάτων διαφόρων μορφών, ενώ την περίοδο αυτή εντοπίζονται οι αφετηρίες του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας του εκλογικού νόμου.

Το θνησιγενές Σύνταγμα του 1925 καθιέρωσε ρητά την αναλογική ως πάγιο εκλογικό σύστημα με το άρθρο 35§1 εδ.α'. Άλλωστε η θέσπιση ενός αναλογικού εκλογικού συστήματος συμβάδιζε με την κατάργηση του σφαιριδίου ως μέσου ψηφοφορίας και αποτελούσε σημαντικό βήμα για την αναγνώριση των πολιτικών κομμάτων ως βασικών παραγόντων της πολιτικής ζωής.

Η κοινοβουλευτική επιτροπή που κατάρτισε το σχέδιο του Συντάγματος του 1926 ψήφισε και τον νόμο περί εκλογής βουλευτών. Ο Ν. 3363/1926 επέλεξε την αναλογική των διαδοχικών κατανομών , η οποία αποτελεί έκτοτε το βασικό πρότυπο για όλα τα συστήματα απλής ή ενισχυμένης αναλογικής που έχουν εφαρμοστεί στην Ελλάδα. Επίσης από το 1926 και έπειτα «είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ακριβώς τις ψήφους που έλαβε κάθε εκλογικός σχηματισμός» .

Με τον Ν. 3363/1926 παύουν να εκλέγονται οι βουλευτές αποκλειστικά ως πρόσωπα και εκλέγονται πλέον ως μέλη ενός εκλογικού σχηματισμού και μάλιστα, κατά κανόνα, πολιτικού κόμματος.

Κατά την πρώτη αυτή εφαρμογή του αναλογικού συστήματος στο ελληνικό κράτος , παρά την ύπαρξη ασφαλιστικών δικλείδων στον εκλογικό νόμο σχετικά με την συμμετοχή στη δεύτερη και την Τρίτη κατανομή, οι πολιτικές δυνάμεις οδηγήθηκαν σε πρωτοφανή κατακερματισμό, καθώς 23 κόμματα ή συνδυασμοί κατόρθωσαν να εκπροσωπηθούν στη νέα Βουλή.

Το αναλογικό σύστημα που θεσπίστηκε το Σεπτέμβριο του 1926 εφαρμόστηκε στις αμέσως επόμενες εκλογές της 7ης Νοεμβρίου 1926, αλλά αντικαταστάθηκε στη

συνέχεια από το πλειοψηφικό, το οποίο εφαρμόστηκε στις εκλογές του 1928.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.1 Ιστορική Επισκόπηση

2.1.6 Το εκλογικό σύστημα κατά το Σύνταγμα του 1925/1926

Το 1924 η «Δ' εν Αθήναις Συντακτική Συνέλευση με ψήφισμά της κήρυξε έκπτωτη τη Δυναστεία των Γκλύξμπουργκ, εγκαθίδρυσε πολίτευμα Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας και απεφάσισε «όπως το ελληνικό κράτος φέρη του τίτλου Ελληνική Δημοκρατία».

Μέσα σε αυτό το πολιτειακό πλαίσιο πραγματοποιήθηκαν σημαντικές αλλαγές στο ουσιαστικό και δικονομικό εκλογικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, την κυριαρχία των πλειοψηφικών συστημάτων διαδέχεται μια εναλλαγή εκλογικών συστημάτων διαφόρων μορφών, ενώ την περίοδο αυτή εντοπίζονται οι αφετηρίες του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας του εκλογικού νόμου.

Το θνησιγενές Σύνταγμα του 1925 καθιέρωσε ρητά την αναλογική ως πάγιο εκλογικό σύστημα με το άρθρο 35§1 εδ.α'. Άλλωστε η θέσπιση ενός αναλογικού εκλογικού συστήματος συμβάδιζε με την κατάργηση του σφαιριδίου ως μέσου ψηφοφορίας και αποτελούσε σημαντικό βήμα για την αναγνώριση των πολιτικών κομμάτων ως βασικών παραγόντων της πολιτικής ζωής.

Η κοινοβουλευτική επιτροπή που κατάρτισε το σχέδιο του Συντάγματος του 1926 ψήφισε και τον νόμο περί εκλογής βουλευτών. Ο Ν. 3363/1926 επέλεξε την αναλογική των διαδοχικών κατανομών, η οποία αποτελεί έκτοτε το βασικό πρότυπο για όλα τα συστήματα απλής ή ενισχυμένης αναλογικής που έχουν εφαρμοστεί στην Ελλάδα. Επίσης από το 1926 και έπειτα «είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ακριβώς τις ψήφους που έλαβε κάθε εκλογικός σχηματισμός».

Με τον Ν. 3363/1926 παύουν να εκλέγονται οι βουλευτές αποκλειστικά ως πρόσωπα και εκλέγονται πλέον ως μέλη ενός εκλογικού σχηματισμού και μάλιστα, κατά κανόνα, πολιτικού κόμματος.

Κατά την πρώτη αυτή εφαρμογή του αναλογικού συστήματος στο ελληνικό κράτος, παρά την ύπαρξη ασφαλιστικών δικλείδων στον εκλογικό νόμο σχετικά με την συμμετοχή στη δεύτερη και την Τρίτη κατανομή, οι πολιτικές δυνάμεις οδηγήθηκαν σε πρωτοφανή κατακερματισμό, καθώς 23 κόμματα ή συνδυασμοί κατόρθωσαν να εκπροσωπηθούν στη νέα Βουλή.

Το αναλογικό σύστημα που θεσπίστηκε το Σεπτέμβριο του 1926 εφαρμόστηκε στις αμέσως επόμενες εκλογές της 7ης Νοεμβρίου 1926, αλλά αντικαταστάθηκε στη συνέχεια από το πλειοψηφικό, το οποίο εφαρμόστηκε στις εκλογές του 1928.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.1 Ιστορική Επισκόπηση

2.1.6 Το εκλογικό σύστημα κατά το Σύνταγμα του 1925/1926

Το 1924 η «Δ' εν Αθήναις Συντακτική Συνέλευση με ψήφισμά της κήρυξε έκπτωτη τη Δυναστεία των Γκλύξμπουργκ, εγκαθίδρυσε πολίτευμα Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας και απεφάσισε «όπως το ελληνικό κράτος φέρη του τίτλου Ελληνική Δημοκρατία».

Μέσα σε αυτό το πολιτειακό πλαίσιο πραγματοποιήθηκαν σημαντικές αλλαγές στο ουσιαστικό και δικονομικό εκλογικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, την κυριαρχία των πλειοψηφικών συστημάτων διαδέχεται μια εναλλαγή εκλογικών συστημάτων διαφόρων μορφών, ενώ την περίοδο αυτή εντοπίζονται οι αφετηρίες του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας του εκλογικού νόμου.

Το θνησιγενές Σύνταγμα του 1925 καθιέρωσε ρητά την αναλογική ως πάγιο εκλογικό

σύστημα με το άρθρο 35§1 εδ.α΄. Άλλωστε η θέσπιση ενός αναλογικού εκλογικού συστήματος συμβάδιζε με την κατάργηση του σφαιριδίου ως μέσου ψηφοφορίας και αποτελούσε σημαντικό βήμα για την αναγνώριση των πολιτικών κομμάτων ως βασικών παραγόντων της πολιτικής ζωής.

Η κοινοβουλευτική επιτροπή που κατάρτισε το σχέδιο του Συντάγματος του 1926 ψήφισε και τον νόμο περί εκλογής βουλευτών. Ο Ν. 3363/1926 επέλεξε την αναλογική των διαδοχικών κατανομών, η οποία αποτελεί έκτοτε το βασικό πρότυπο για όλα τα συστήματα απλής ή ενισχυμένης αναλογικής που έχουν εφαρμοστεί στην Ελλάδα. Επίσης από το 1926 και έπειτα «είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ακριβώς τις ψήφους που έλαβε κάθε εκλογικός σχηματισμός».

Με τον Ν. 3363/1926 παύουν να εκλέγονται οι βουλευτές αποκλειστικά ως πρόσωπα και εκλέγονται πλέον ως μέλη ενός εκλογικού σχηματισμού και μάλιστα, κατά κανόνα, πολιτικού κόμματος.

Κατά την πρώτη αυτή εφαρμογή του αναλογικού συστήματος στο ελληνικό κράτος, παρά την ύπαρξη ασφαλιστικών δικλείδων στον εκλογικό νόμο σχετικά με την συμμετοχή στη δεύτερη και την Τρίτη κατανομή, οι πολιτικές δυνάμεις οδηγήθηκαν σε πρωτοφανή κατακερματισμό, καθώς 23 κόμματα ή συνδυασμοί κατόρθωσαν να εκπροσωπηθούν στη νέα Βουλή.

Το αναλογικό σύστημα που θεσπίστηκε το Σεπτέμβριο του 1926 εφαρμόστηκε στις αμέσως επόμενες εκλογές της 7ης Νοεμβρίου 1926, αλλά αντικαταστάθηκε στη συνέχεια από το πλειοψηφικό, το οποίο εφαρμόστηκε στις εκλογές του 1928.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.1 Ιστορική Επισκόπηση

2.1.7 Το εκλογικό σύστημα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου

Στις 3 Ιουνίου 1927 τέθηκε σε ισχύ το οριστικό Σύνταγμα της Δεύτερης Ελληνικής Δημοκρατίας, έργο τριακονταμελούς επιτροπής, το οποίο όμως έφερε τις υπογραφές μόνο του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Προέδρου της Βουλής και του Πρωθυπουργού, όχι όμως και εκείνες των υπουργών.

Το Σύνταγμα του 1927 περιέλαβε στα άρθρα του 36 και 43, σχεδόν αυτούσιες τις διατάξεις των άρθρων 35 και 42 του Συντάγματος του 1926, χωρίς όμως τη ρήτρα της διενέργειας των εκλογών στη βάση των αρχών της «αναλογικής αντιπροσωπείας».

Συνεπώς το εκλογικό σύστημα θα καθοριζόταν από τον κοινό νομοθέτη.

Το αναλογικό σύστημα που εφαρμόστηκε στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1926, αντικαταστάθηκε στις παραμονές των εκλογών του 1928, με το αυθαίρετο νομοθετικό διάταγμα της 11.7.1928 «περί εκλογής βουλευτών», από ένα ιδιόμορφο πλειοψηφικό σύστημα, το οποίο σε γενικές γραμμές, ακολουθούσε το πρότυπο του πλειοψηφικού συστήματος που είχε εφαρμοστεί στις εκλογές του 1923. Το εκλογικό σύστημα ήταν πλειοψηφικό ενός γύρου, με σχετική πλειοψηφία και δυνατότητα εκλεκτικής εγγραφής. Το κρίσιμο χαρακτηριστικό του πλειοψηφικού συστήματος του Ν. 3824/1929 ήταν ο διαφοροποιημένος τρόπος καθορισμού των εκλογικών περιφερειών.

Το αναλογικό σύστημα εφαρμόστηκε και πάλι στις εκλογές του 1932, αλλά με ορισμένες βασικές τροποποιήσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν με τον Ν. 5493/1932. Η κυριότερη τροποποίηση που επέφερε ο Ν. 5493 στο μηχανισμό κατανομής εδρών, αφορούσε την παραχώρηση των εδρών κατά την τρίτη κατανομή, όπου ως βάση χρησιμοποιήθηκε το σύνολο των ψήφων των συμμετεχόντων σε αυτήν κομμάτων. Η ρύθμιση αυτή αποτελεί πρόδρομο των συστημάτων ενισχυμένης αναλογικής που εφαρμόστηκαν στα μεταπολεμικά χρόνια. Το εκλογικό σύστημα του Ν. 5493/1932 ίσχυσε στις εκλογές του 1932, του 1936, του 1946 και του 1950, με

μικρές μόνο αλλαγές, που αφορούσαν κυρίως τον καθορισμό των εκλογικών περιφερειών και τον συνολικό αριθμό των βουλευτικών εδρών .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.1 Ιστορική Επισκόπηση

2.1.8 Το εκλογικό σύστημα κατά την περίοδο 1946-1989

Οι πρώτες μεταπολεμικές εκλογές διεξήχθησαν στις 31 Μαρτίου 1946, προκειμένου να αναδειχθεί η Δ΄ Αναθεωρητική Βουλή. Οι εκλογές αυτές πραγματοποιήθηκαν με το εκλογικό σύστημα της αναλογικής, στα πρότυπα-πλαίσια του Ν. 5493/1932.

Στις 5 Μαρτίου 1950, μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, διεξάγονται εκλογές για την ανάδειξη νέας Βουλής, μετά τη διάλυση της Δ΄ Αναθεωρητικής Βουλής. Το εκλογικό σύστημα με το οποίο αυτές πραγματοποιήθηκαν ήταν το αναλογικό του Ν. 5493/1932, με τη διαφορά ότι μειώθηκε ο αριθμός των βουλευτών .

Η απλή αναλογική που εφαρμόστηκε στις εκλογές του 1946 και του 1950, εγκαταλείφθηκε το 1951, με την καθιέρωση ενός μικτού εκλογικού συστήματος για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Το σύστημα αυτό ήταν η «ενισχυμένη αναλογική». Αυτή η μορφή του εκλογικού συστήματος καθιερώθηκε με το Ν. 1878/1951. Το νέο εκλογικό σύστημα διέφερε πάντως ριζικά από τα μεταγενέστερα συστήματα ενισχυμένης αναλογικής ως προς το ρόλο που απέδιδε στη δεύτερη κατανομή—καθώς δεν υπήρχε τρίτη κατανομή—και τον ειδικό μηχανισμό κατανομής που αυτό προέβλεπε.

Την 1η Ιανουαρίου 1952 τέθηκε σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952. Το περιεχόμενό του δε διαφοροποιείτο ουσιαστικά από το Σύνταγμα 1864/1911, κυρίως ως προς τον έλεγχο του κύρους των εκλογών. Ο εκλογικός νόμος 2228/1952 επανέφερε το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα των εκλογών του 1933 και προέβλεπε την υποχρεωτική χρησιμοποίηση κομματικού ψηφοδέλιου. Ένα άλλο βασικό σημείο του Ν. 2228/1952 ήταν ότι δεν επέτρεπε στις γυναίκες να ασκήσουν τα εκλογικά τους δικαιώματα που τους είχε αναγνωρίσει ο Ν. 2159/1952, αν οι εκλογές προκηρύσσονταν πριν από τις 15.11.1952.

Το 1954 ψηφίστηκε νέος εκλογικός νόμος, ο Ν. 2800/1954 , ο οποίος καθιέρωσε αμιγές πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα, χωρίς διαγραφές ή πρόσθετες εγγραφές, σε 14 ευρύτατες εκλογικές περιφέρειες.

Ωστόσο η κυβέρνηση Καραμανλή, προς αντικατάσταση του Ν. 2800/1954, κατέθεσε εκλογικό νομοσχέδιο, το οποίο ψηφίστηκε και κατέληξε στο Ν. 3457/1955. Το προτεινόμενο εκλογικό σύστημα χαρακτηρίστηκε—από την κυβέρνηση—ως «πλειοψηφικό με περιορισμένη εκπροσώπηση της μειοψηφίας», αλλά τα κόμματα της αντιπολίτευσης του έδωσαν την προσωινία «τριφασικό», λόγω των τριών διαφορετικών τρόπων που προέβλεπε για την κατανομή των βουλευτικών εδρών. Το συγκεκριμένο εκλογικό σύστημα ήταν προσαρμοσμένο στις συγκεκριμένες εκλογικές αναγκαιότητες της κυβερνητικής πλειοψηφίας εκείνη την εποχή .

Το 1958 ψηφίστηκε νέος εκλογικός νόμος, ο οποίος αντικατέστησε το «τριφασικό» σύστημα, ο Ν. 3822/1958, ο οποίος καθιέρωσε ένα νέο εκλογικό σύστημα το οποίο ονομάστηκε «ενισχυμένη αναλογική». Το εκλογικό σύστημα αυτό προέβλεπε την παραχώρηση εδρών σε δύο κατανομές , με εξαιρετικά υψηλούς φραγμούς για την συμμετοχή ενός κόμματος ή ενός συνασπισμού στη β΄ κατανομή. Η Βασιική καινοτομία όμως του συγκεκριμένου νόμου ήταν ο μηχανισμός που καθιέρωνε για την παραχώρηση των εδρών της β΄ κατανομής . Η προσκύρωση των εδρών γινόταν με βάση το σύνολο των ψήφων που συγκέντρωναν οι εκλογικοί σχηματισμοί σε κάθε εφετειακή περιφέρεια.

Ο εκλογικός νόμος 4173/1961 στο σύνολό του ψηφίστηκε μόνο από την Ε.Ρ.Ε.. Με το άρθρο 1 του νόμου επανήλθε η ρήτρα του «+1»για τον υπολογισμό του εκλογικού μέτρου στις εκλογικές περιφέρειες. Επίσης μειώθηκε το όριο συμμετοχής στη β' κατανομή.

Το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής μεταβλήθηκε και πάλι με νομοσχέδιο που κατατέθηκε τον Ιούλιο του 1963 και το οποίο πήρε τη μορφή νόμου τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, ο Ν. 4322/1963. Η κυριότερη τροποποίηση του εκλογικού συστήματος αφορούσε την καθιέρωση τρίτης κατανομής, στην οποία μεταφέρονταν οι έδρες που δεν είχαν παραχωρηθεί κατά τη δεύτερη. Η δεύτερη τροποποίηση αφορούσε τους φραγμούς για την συμμετοχή των εκλογικών σχηματισμών στη β' κατανομή. Το εκλογικό σύστημα του 1963 εφαρμόστηκε και στις εκλογές του 1964. Και στις δύο περιπτώσεις οι συνέπειές του δεν απείχαν από μια σχετική αναλογική εκπροσώπηση στη Βουλή των διαφόρων πολιτικών κομμάτων .

Το 1974, μετά την κατάρρευση της δικτατορίας, το ζήτημα του εκλογικού συστήματος επανήλθε στο προσκήνιο της πολιτικής—και όχι μόνο—επικαιρότητας. Το εκλογικό σύστημα που ad hoc εφαρμόστηκε στις πρώτες εκλογές μετά τη δικτατορία, στις 17.11.1974, είναι αυτό της ενισχυμένης αναλογικής, στα πλαίσια του εκλογικού συστήματος του 1958, με τη διαφορά όμως ότι το 1974 υπήρχε τρίτη κατανομή, καθιερώθηκε ο θεσμός των βουλευτών Επικρατείας και διαφοροποιήθηκε το εκλογικό σύστημα των μονοεδρικών περιφερειών .

Νέος εκλογικός νόμος ψηφίστηκε το 1977, στις παραμονές των εκλογών εκείνου του έτους. Ο Ν. 626/1977 επανέφερε τη ρήτρα του «+1»για τον υπολογισμό του εκλογικού μέτρου της α' κατανομής. Οι εκλογές της 20ής Νοεμβρίου 1977 και της 18ης Οκτωβρίου 1981 πραγματοποιήθηκαν με το ίδιο εκλογικό σύστημα.

Η εκλογική νομοθεσία τροποποιήθηκε εκ νέου , την περίοδο 1981-1985, καταρχάς με τον Ν. 1224/1981, ο οποίος μείωσε το κατώτατο όριο ηλικίας για τη συμμετοχή στο εκλογικό σώμα στα 18 έτη, δεύτερον, με τον Ν. 1303/1982 , ο οποίος κατήργησε το σταυρό προτίμησης και καθιέρωσε την «κλειστή λίστα», και τρίτον, με τον Ν. 1516/1985 , ο οποίος μετέβαλε ελαφρώς τον μηχανισμό κατανομής εδρών.

Τέλος, ο εκλογικός νόμος Ν. 1847/1989 αποτελεί ριζική τομή σε σχέση με το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής, καθώς δεν ακολουθεί την αρχή της πλειοψηφίας, αλλά υιοθετεί την αρχή της αναλογίας. Το νέο εκλογικό σύστημα καθιστούσε αρκετά δύσκολη την κατάκτηση της κοινοβουλευτικής αυτοδυναμίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2Ο

2.2 Συγκριτική Επισκόπηση

2.2.1 Εισαγωγή

Γενικότερα, ενώ στα Συντάγματα των ευρωπαϊκών χωρών, περιλαμβάνεται η κατοχύρωση της αρχής της καθολικής ψηφοφορίας, εν τούτοις ορισμένα μόνο από αυτά περιλαμβάνουν κάποιο στοιχειώδη κανόνα σχετικά με την στενή έννοια του εκλογικού συστήματος. Δηλαδή το εκλογικό σύστημα θεωρήθηκε περισσότερο ως ένα ζήτημα τεχνικής φύσεως, για το οποίο το Σύνταγμα δίνει τις «κατευθυντήριες γραμμές» και παραπέρα ο κοινός νομοθέτης και η εκτελεστική εξουσία έχουν την σχετική «ελευθερία» να το διαμορφώσουν, χωρίς να αντιτίθενται στις θεμελιώδεις αρχές του πολιτεύματος. Ο κοινός νομοθέτης δύναται να επιλέξει τη μορφή ή παραλλαγή εκείνη του εκλογικού συστήματος που αρμόζει στις εκάστοτε δεδομένες επικρατούσες συνθήκες .

Εν προκειμένω, η μελέτη θα επικεντρωθεί σε δύο χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη Γαλλία και τη Γερμανία. Η Γερμανία αποτελεί ένα αρκετά αντιπροσωπευτικό παράδειγμα για την ηπειρωτική Ευρώπη, καθώς η καθιέρωση του αναλογικού

συστήματος συνέπεσε με το γενικότερο εκδημοκρατισμό του κράτους και έκτοτε υπάρχει συνεχής εφαρμογή του συστήματος αυτού. Στη Γαλλία τα εκλογικά συστήματα εμφανίζουν αλληπάλλληλες μετατοπίσεις από τα πλειοψηφικά στα αναλογικά και αντιστρόφως, στις διάφορες μορφές τους. Κοινό χαρακτηριστικό και των δύο χωρών αποτελεί η ύπαρξη σημαντικής—ποσοτικά και ποιοτικά—εκλογικής νομολογίας, στη Γερμανία από το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο και στη Γαλλία από το Συνταγματικό Συμβούλιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.2 Συγκριτική Επισκόπηση

2.2.2 Γαλλία

Η ιστορία των εκλογικών συστημάτων στη Γαλλία ομοιάζει με αυτή του ελληνικού κράτους σε αρκετά σημεία. Συγκεκριμένα, και στις δύο χώρες, ήδη από τα μέσα του περασμένου αιώνα, είχε καθιερωθεί η αρχή της καθολικής ψηφοφορίας. Τα Συντάγματα και των δύο χωρών αποφεύγουν να περιλάβουν συνήθως τη μορφή του εκλογικού συστήματος στην «ύλη» του τυπικού Συντάγματος, δίνοντας έτσι την «ελευθερία» στον κοινό νομοθέτη να παρεμβαίνει διαμορφώνοντας και τροποποιώντας τον εκλογικό νόμο και το εκλογικό σύστημα εν γένει. Τέλος και στις δύο χώρες παρατηρείται το φαινόμενο των αλλαγών στο εκλογικό σύστημα από τις εκάστοτε κυβερνητικές παρατάξεις, προκειμένου αυτές είτε να παραμείνουν στην εξουσία είτε να κάνουν ευκολότερη την επανεκλογή τους.

Ιστορικά, ο πρώτος εκλογικός νόμος στη Γαλλία ψηφίστηκε με το Διάταγμα της Εθνοσυνέλευσης της 22ας Δεκεμβρίου 1789. Με τον νόμο αυτό αναγνωρίζεται το εκλογικό δικαίωμα ως λειτούργημα και απονέμεται στους ενεργούς πολίτες. Βάσει του νόμου, το εκλογικό σύστημα είναι πλειοψηφικό σε τρεις γύρους και η εκλογή έμμεση, δηλαδή οι ενεργοί πολίτες εκλέγουν τους εκλέκτορες σε έναν γύρο και εν συνεχεία οι εκλέκτορες εκλέγουν τους Αντιπροσώπους στην Εθνοσυνέλευση.

Με το Διάταγμα της 12ης Αυγούστου 1792 ορίστηκε ο τρόπος εκλογής των μελών της Συμβατικής Εθνοσυνέλευσης, με το εκλογικό σύστημα να παραμένει το ίδιο. Καταργείται η διάκριση μεταξύ ενεργών και μη πολιτών και το όριο ηλικίας για συμμετοχή στην εκλογή των εκλεκτόρων είναι—πλέον—τα 21 έτη.

Το γαλλικό Σύνταγμα της 22ας Αυγούστου 1795 διατηρεί την κατάργηση της διάκρισης των πολιτών σε ενεργούς και μη, αλλά ταυτόχρονα επαναφέρει την τιμηματική ψήφο, ορίζοντας μάλιστα την πληρωμή φόρου ως προϋπόθεση για την απόκτηση τόσο εκλογικού δικαιώματος όσο και ιθαγένειας.

Στο εκλογικό σύστημα που προβλεπόταν στο Διάταγμα του Σεπτεμβρίου του 1795, διατηρείτο η έμμεση εκλογή, αυτή τη φορά όμως σε δύο γύρους, ενώ η κατανομή των εδρών γινόταν με απλή πλειοψηφία. Το πολύπλοκο αυτό εκλογικό σύστημα αντικαταστάθηκε με το Νόμο του Φεβρουαρίου του 1798, ο οποίος επανέφερε το σύστημα του Διατάγματος του 1789, προβλέποντας όμως τρεις γύρους για κάθε εκλογή.

Η περίοδος από το 1799 έως το 1870 χαρακτηρίζεται από τις αλληπάλλληλες πολιτειακές μεταβολές. Το πραξικόπημα του Ναπολέοντα Βοναπάρτη αποτελεί τη χρονική αφετηρία αυτής της περιόδου. Το ενδιαφέρον στοιχείο της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου (έως την πτώση του Ναπολέοντα το 1814) είναι η «επαναφορά» της καθολικής ψηφοφορίας για όλους τους άρρενες άνω των 21 ετών.

Την περίοδο της «Παλινόρθωσης» παραχωρείται ο Συνταγματικός Χάρτης του Ιουνίου του 1814, βάσει του οποίου θεσπίζεται πάλι η τιμηματική ψήφος, γεγονός που περιορίζει ασφυκτικά το εκλογικό δικαίωμα. Καθ' όλη την περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας, έως το 1848, το εκλογικό σύστημα ήταν πλειοψηφικό σε

τρεις γύρους.

Η Επανάσταση του Παρισιού του Φεβρουαρίου του 1848 οδήγησε στο Διάταγμα του Μαρτίου του 1848, με το οποίο επανήλθε η καθολική ψηφοφορία, καταργήθηκε η τιμηματική ψήφος και το εκλογικό σύστημα που εφαρμόστηκε στις εκλογές του 1848 ήταν το πλειοψηφικό περισσοτέρων υποψηφίων χωρίς δεσμευμένους συνδυασμούς, σε έναν γύρο και με το νομό ως εκλογική περιφέρεια . Το Διάταγμα του 1848 έθεσε τις ελάχιστες προϋποθέσεις για την απόκτηση και την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος: ιθαγένεια, ηλικία και απόλαυση των πολιτικών δικαιωμάτων.

Η περίοδος της Τρίτης Δημοκρατίας (1870- 1940), εμφανίζει μια συνεχή εναλλαγή των εκλογικών συστημάτων με τη μορφή του πλειοψηφικού που είχε ήδη εφαρμοστεί, δηλαδή το πλειοψηφικό των πολλών υποψηφίων και το πλειοψηφικό των μονοεδρικών περιφερειών σε δύο γύρους. Ωστόσο, προς τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα εμφανίστηκε ένα ισχυρό ρεύμα υπέρ της αλλαγής του υπάρχοντος εκλογικού συστήματος και της καθιέρωσης της αναλογικής, προβάλλοντας ως κύριο επιχείρημα την έλλειψη αντιπροσωπευτικότητας του κοινοβουλίου με το πλειοψηφικό σύστημα . Έτσι, μετά τη λήξη του 1ου Παγκοσμίου Πολέμου ψηφίστηκε ο Νόμος της 7ης Ιουλίου 1919, ο οποίος καθιέρωνε ένα ιδιόρρυθμο μικτό σύστημα πλειοψηφικού και αναλογικής, όπου ο ψηφοφόρος είχε τόσες ψήφους όσες και οι έδρες της εκλογικής περιφέρειας .

Το σύστημα αυτό ίσχυσε μόνο για 8 χρόνια και αντικαταστάθηκε, με το Νόμο της 21ης Ιουλίου 1927, με το πλειοψηφικό σε δύο γύρους και σε μονοεδρικές περιφέρειες, το οποίο ίσχυσε μέχρι το 1940.

Η περίοδος της Τέταρτης Δημοκρατίας, που σηματοδοτείται από την απελευθέρωση της Γαλλίας από τη γερμανική κατοχή από τον Στρατηγό De Gaulle, κατά τη διεξαγωγή των πρώτων εκλογών μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο εφαρμόστηκε το σύστημα της απλής αναλογικής και ταυτόχρονα δόθηκε το εκλογικό δικαίωμα και στις γυναίκες, με αποτέλεσμα να ισχύει πλήρως η αρχή της καθολικής ψηφοφορίας. Το εκλογικό σύστημα του 1945 ήταν ένας συνδυασμός του εκλογικού μέτρου και του συστήματος του ισχυρότερου μέσου όρου, με δεσμευμένους υποψηφίους , ευνοώντας έτσι τον σχηματισμό ισχυρών κομματικών μηχανισμών και την ανάδειξη συμπαγών κοινοβουλευτικών πλειοψηφιών.

Την περίοδο της Πέμπτης Δημοκρατίας, οπότε και ο στρατηγός De Gaulle επανήλθε στην εξουσία, καταργήθηκε το εκλογικό σύστημα της αναλογικής και με το Νομοθετικό Διάταγμα της 13ης Οκτωβρίου 1958 επανήλθε το εκλογικό σύστημα του 1851 και της Τρίτης Δημοκρατίας, δηλαδή το πλειοψηφικό των δύο γύρων σε μονοεδρικές περιφέρειες . Το εκλογικό αυτό σύστημα έχει εφαρμοστεί σε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις μετά το 1958, εκτός από εκείνη του 1986, οπότε η σοσιαλιστική κοινοβουλευτική πλειοψηφία, προκειμένου να μειώσει την έκταση της αναμενόμενης νίκης των συντηρητικών, επανέφερε το αναλογικό σύστημα του ισχυρότερου μέσου όρου. Ωστόσο η νέα πλειοψηφία των κεντροδεξιών κομμάτων επανέφερε αμέσως το προηγούμενο εκλογικό σύστημα με το άρθρο 1 του Νόμου 86-826 του Ιουλίου του 1986, το οποίο ισχύει μέχρι και σήμερα στη Γαλλία .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.2 Συγκριτική Επισκόπηση

2.2.3 Γερμανία

Στη Γερμανία έχουν ουσιαστικά εφαρμοστεί τρεις μορφές εκλογικών συστημάτων, που η κάθε μορφή αντιστοιχεί σε μια ορισμένη χρονική περίοδο. Συγκεκριμένα, μετά

το 1870 οπότε και δημιουργήθηκε η Γερμανική Αυτοκρατορία, έχουν εφαρμοστεί οι εξής μορφές εκλογικών συστημάτων: στη διάρκεια της Γερμανικής Αυτοκρατορίας εφαρμόστηκε το πλειοψηφικό σύστημα σε μονοεδρικές περιφέρειες, η αυτόματη αναλογική της Βαϊμάρης και το σύνθετο μεταπολεμικό εκλογικό σύστημα συνδυασμού αναλογικής με στοιχεία πλειοψηφικού.

Πριν το 1870, οι κατά τόπους κληρονομικοί ηγεμόνες ήταν αυτή που—ουσιαστικά—ασκούσαν την πολιτική εξουσία στα «κράτη-μέλη» της Γερμανικής Συνομοσπονδίας. Για αυτό το λόγο υπήρχαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών της Συνομοσπονδίας σχετικά με το—εμβρυακό εκείνη την περίοδο—γερμανικό εκλογικό δίκαιο.

Μία πρώτη ένδειξη καθορισμού του εκλογικού συστήματος και εν γένει του εκλογικού δικαίου, παρατηρείται το 1849 με την ψήφιση του γερμανικού Συντάγματος από την συντακτική Εθνοσυνέλευση της Φρανκφούρτης, βάσει του οποίου ο κοινός νομοθέτης καθόριζε τα των κανόνων σχετικά με την εκλογή των μελών του κοινοβουλίου. Ο εκλογικός νόμος που ακολούθησε το Σύνταγμα καθιέρωνε την άμεση, μυστική και καθολική ψηφοφορία, ενώ το εκλογικό σύστημα ήταν το πλειοψηφικό σε τρεις γύρους σε μονοεδρικές περιφέρειες. Ο νόμος αυτός δεν εφαρμόστηκε λόγω της αποτυχίας της προσπάθειας γερμανικής εθνικής ενοποίησης του 1849.

Με τη δημιουργία της Γερμανικής Αυτοκρατορίας το 1871, η καθολική—για τους άρρενες—ψηφοφορία καθιερώθηκε και συνταγματικά. Ο εκλογικός νόμος που ίσχυσε σε όλη τη διάρκεια της Αυτοκρατορίας, δηλαδή μέχρι το 1919, ήταν ο νόμος της 31ης Μαΐου 1869, ο οποίος ήταν όμοιος με τον εκλογικό νόμο του 1849 που δεν ίσχυσε ποτέ.

Συγκεκριμένα, βάσει του εκλογικού νόμου του 1869, το εκλογικό σύστημα ήταν πλειοψηφικό σε δύο γύρους και σε μονοεδρικές περιφέρειες. Ωστόσο για τον καθορισμό των περιφερειών δεν λήφθηκαν υπόψιν οι μεγάλες πληθυσμιακές αλλαγές στο τέλος του 19ου αιώνα, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται μεγάλη δυσαναλογία μεταξύ των εκλογικών περιφερειών και περαιτέρω πρόβλημα ως προς την ουσιαστική λειτουργία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Γενικότερα πάντως, η εκλογική νομοθεσία των ομόσπονδων κρατών περιείχε προφανείς διακρίσεις σε βάρος των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Υπό αυτές τις συνθήκες ήταν αναγκαία η εκλογική μεταρρύθμιση.

Μετά την ήττα της Γερμανίας στον 1ο Παγκόσμιο Πόλεμο και την κατάρρευση της μοναρχίας, στις εκλογές του 1918 για τη σύγκλιση συντακτικής συνέλευσης, προβλέφθηκε για πρώτη φορά η εφαρμογή αναλογικού συστήματος σε όλη τη γερμανική επικράτεια. Το εκλογικό σύστημα της αναλογικής καθιερώθηκε και συνταγματικά με το άρθρο 22 του Συντάγματος της Βαϊμάρης, το οποίο καθιέρωνε και την καθολική ψηφοφορία, καθώς πλέον και οι γυναίκες άνω των είκοσι ετών είχαν εκλογικό δικαίωμα. Σε όλη την περίοδο της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης ίσχυσε ο εκλογικός νόμος της 27ης Απριλίου 1920.

Τα εκλογικά συστήματα της περιόδου της Βαϊμάρης, σε συμμόρφωση προς τις συνταγματικές επιταγές, απέδιδαν έναν εξαιρετικά υψηλό δείκτη αντιπροσωπευτικότητας, με τα ποσοστά ψήφων και εδρών σχεδόν να ταυτίζονται, τόσο σε επίπεδο εθνικών εκλογών όσο και στις ομόσπονδες χώρες. Ωστόσο, το σύστημα της Βαϊμάρης είχε ως συνέπεια και τον κατακερματισμό και την πληθώρα των πολιτικών κομμάτων, εμποδίζοντας έτσι τον σχηματισμό σταθερών κοινοβουλευτικών πλειοψηφιών και συμβάλλοντας στη δημιουργία πολιτικής αστάθειας.

Μετά το τέλος του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου και την ήττα της ναζιστικής Γερμανίας,

οι πρώτοι εκλογικοί νόμοι των επιμέρους κρατών της Γερμανίας είχαν επιλέξει κατά πλειοψηφία την προσωποποιημένη αναλογική . Το 1949 ψηφίστηκε ο Θεμελιώδης Νόμος της Βόννης, ο οποίος δεν περιείχε πρόβλεψη για το ομοσπονδιακό εκλογικό σύστημα, αλλά κατοχύρωνε ρητά τις αρχές καθολικής, άμεσης, μυστικής, ελεύθερης και ίσης ψηφοφορίας.

Ο εκλογικός νόμος που ψηφίστηκε το 1949, σχεδόν ταυτόχρονα με το Θεμελιώδη Νόμο, καθιέρωνε το αναλογικό σύστημα, το οποίο εμπεριέχει κάποια στοιχεία του πλειοψηφικού συστήματος. Συγκεκριμένα , το 60% των βουλευτών εκλεγόταν σε μονοεδρικές περιφέρειες, σε ένα γύρο και με πλειοψηφικό σύστημα και το 40% εκλεγόταν με αναλογικό σύστημα, σε επίπεδο ομόσπονδου κράτους και με δεσμευμένους συνδυασμούς. Ως βάση για την κατανομή των εδρών ο υπολογισμός γινόταν με βάση το αναλογικό σύστημα, αποτελώντας έτσι το εκλογικό σύστημα αυτό μια καθαρή μορφή αναλογικής, που απέδιδε αποτελέσματα πολύ κοντά στον ιδανικό δείκτη αντιπροσωπευτικότητας.

Ωστόσο, ο εκλογικός νόμος του 1949 ίσχυσε μόνο για την εκλογική αναμέτρηση του 1949. Έτσι, η ομοσπονδιακή Βουλή ψήφισε το 1953 ένα νέο εκλογικό νόμο, σύμφωνα με τον οποίο η κατανομή των εδρών σε μονοεδρικές περιφέρειες και περιφέρειες Ομόσπονδου κράτους ήταν 50%-50%. Ο εκλογικός νόμος αυτός διατήρησε το σύστημα της αναλογικής, αλλά ήταν και αυτός περιορισμένης διάρκειας και ισχύος.

Ο επόμενος εκλογικός νόμος, που ψηφίστηκε το 1956, ήταν πλέον πάγια ισχύος. Οι αλλαγές που επέφερε ο νόμος αφορούσαν κυρίως τις περιοριστικές ρήτρες συμμετοχής στην αναλογική κατανομή, περιέλαβε όμως επιπλέον ειδική πρόβλεψη για τον τρόπο καθορισμού των μονοεδρικών εκλογικών περιφερειών .

Το εκλογικό σύστημα της Γερμανίας τροποποιήθηκε ακόμα μία φορά., για μία εκλογική αναμέτρηση, το 1990 , στις πρώτες δηλαδή βουλευτικές εκλογές μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου και την Επανάσταση. Το εκλογικό σύστημα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας θα εφαρμοζόταν σε ολόκληρη την ενωμένη Γερμανία, με τον Νόμο της 8ης Οκτωβρίου 1990, κατά τον οποίο η ρήτρα του 5% εφαρμόστηκε μόνο στα Ομόσπονδα κράτη της Δυτικής Γερμανίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.3 Το ισχύον εκλογικό σύστημα

2.3.1 Το άρθρο 54 του Συντάγματος μετά την αναθεώρηση του 2001—Η συνταγματική πρόβλεψη—Το ισχύον σύστημα εκλογής

Το άρθρο 54§1 του Συντάγματος, συνεχίζοντας την πάγια ελληνική συνταγματική παράδοση, δεν καθορίζει το εκλογικό σύστημα, καταλείποντας στη νομοθετική λειτουργία τον καθορισμό του, καθώς αναφέρει ότι «το εκλογικό σύστημα και οι εκλογικές περιφέρειες ορίζονται με νόμο που ισχύει από τις μεθεπόμενες εκλογές, εκτός εάν προβλέπεται η ισχύς του άμεσα από τις επόμενες εκλογές με ρητή διάταξη που ψηφίζεται με την πλειοψηφία των δύο τρίτων του όλου αριθμού των βουλευτών». Βασική επιλογή που διέπει το αναθεωρημένο άρθρο 54 είναι η σταθερότητα και η διαφάνεια ως προς τους όρους διεξαγωγής του εκλογικού αγώνα, τόσο μεταξύ των κομμάτων όσο και μεταξύ των υποψηφίων βουλευτών .

Εν όψει του άρθρου 54 γίνεται λόγος για «διακριτική ευχέρεια» του κοινού νομοθέτη κατά τον καθορισμό του εκλογικού συστήματος και των εκλογικών περιφερειών. Ωστόσο η ευχέρεια αυτή δεν είναι απεριόριστη και ο κοινός νομοθέτης δεν είναι «συνταγματικά αδέσμευτος» . Οριοθετείται από μια σειρά επιταγών οι οποίες απορρέουν κυρίως από τις θεμελιώδεις αρχές αλλά και τις εκλογικές αρχές του Συντάγματος.

Η ratio του άρθρου 54 έγκειται στην επιθυμία του συντακτικού να δώσει στον κοινό νομοθέτη τη δυνατότητα να προσαρμόζει το εκλογικό σύστημα στις εκάστοτε πολιτικές συνθήκες, κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται πρώτιστα η πολιτική ομαλότητα, δηλαδή η λειτουργία της Βουλής .

Η αναθεωρημένη διάταξη του άρθρου 54 καθιερώνει την αρχή, κατά την οποία ο κάθε φορά καθορισμός του εκλογικού συστήματος και των εκλογικών περιφερειών από το νόμο ισχύει από τις μεθεπόμενες εκλογές , ώστε το εκλογικό σύστημα να μην αποτελεί στοιχείο στρατηγικής της εκάστοτε ευρισκόμενης στην εξουσία κομματικής πλειοψηφίας . Η διάταξη καθιερώνει μια εξαίρεση από την αρχή αυτή, σύμφωνα με την οποία επιτρέπεται η ισχύς του νόμου από τις επόμενες εκλογές, όταν η άμεση ισχύς του προβλέπεται με ρητή διάταξη που ψηφίζεται από την πλειοψηφία των δύο τρίτων συνολικού αριθμού των βουλευτών. Η προκείμενη διάταξη είναι εξαιρετική, καθώς αφενός προβλέπει εξαίρεση από τον κανόνα του άρθρου 67 του Συντάγματος και αφετέρου από την αρχή του άρθρου 26§1 του Συντάγματος, που δεν προβλέπει κανένα περιορισμό της Βουλής κατά την άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας .

Τα θέματα σχετικά με το εκλογικό σύστημα και τις εκλογικές περιφέρειες ρυθμίζονται από τις διατάξεις των άρθρων 1,3,88-90 και 94 του ισχύοντος εκλογικού κώδικα.

Το ισχύον σύστημα εκλογής των βουλευτών των εκλογικών περιφερειών καθιερώθηκε με τον Ν. 1907/1990, οι σχετικές διατάξεις του οποίου περιλαμβάνονται στα άρθρα 88-90 του Εκλογικού Κώδικα. Οι διατάξεις του νόμου καθιερώνουν ένα μικτό εκλογικό σύστημα, αυτό της ενισχυμένης αναλογικής.

Το ισχύον εκλογικό σύστημα προβλέπει τρεις κατανομές εδρών, βάσει του άρθρου 88 του Εκλογικού Κώδικα, ενώ καθιερώνεται και η αποκλειστική ρήτρα του 3%, βάσει του άρθρου 3 του Ν. 1907/1990, όπου ορίζεται ότι «κόμμα ή συνασπισμός κομμάτων ή ανεξάρτητος συνδυασμός ή μεμονωμένος υποψήφιος, που δεν συγκέντρωσε ποσοστό εγκύρων ψηφοδελτίων τουλάχιστον ίσο με τρία τοις εκατό (3%) του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων, που έλαβαν σε ολόκληρη την επικράτεια τα κόμματα, οι συνασπισμοί, οι ανεξάρτητοι συνδυασμοί και οι μεμονωμένοι υποψήφιοι, δεν δικαιούνται βουλευτική έδρα σε καμία εκλογική περιφέρεια από οποιαδήποτε κατανομή ούτε από την προβλεπόμενη εξομάλυνση».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.3 Το ισχύον εκλογικό σύστημα

2.3.2 Οι εκλογικές περιφέρειες και η έννοια του νόμιμου πληθυσμού

Οι εκλογικές περιφέρειες είναι οι περιφέρειες της χώρας στις οποίες κατανέμονται οι βουλευτικές έδρες και από τις οποίες ή σε συνάρτηση προς τις οποίες κατανέμονται οι βουλευτές που εκλέγονται από τα κόμματα και τους συνδυασμούς τους σε κάθε μία από αυτές .

Σταθερό στοιχείο της ελληνικής εκλογικής νομοθεσίας είναι η διαίρεση της χώρας σε εκλογικές περιφέρειες και η διαμόρφωση μιας εκλογικής χωρογραφίας που να μην αποκλίνει πολύ από τη διοικητική διαίρεση της χώρας.

Γενικότερα, η εκλογική περιφέρεια ταυτίζεται με το νομό, με εξαίρεση το νομό Αττικής και το νομό Θεσσαλονίκης, οι οποίοι, βάσει του άρθρου 1§2 του Ν.3231/2004, διαιρούνται, ο μεν νομός Αττικής σε 5 εκλογικές περιφέρειες, ο δε νομός Θεσσαλονίκης σε 2 εκλογικές περιφέρειες. Οι εκλογικές περιφέρειες νοούνται με τα διοικητικά όριά τους που ισχύουν την 1η Ιανουαρίου 1985, βάσει του άρθρου 1§3 του Ν. 3231/2004, κάτι που σημαίνει πως η Ελλάδα διαιρείται σε 56 πρωτοβάθμιες και 13 δευτεροβάθμιες εκλογικές περιφέρειες, από τις οποίες εκλέγονται 288 βουλευτές και οι υπόλοιποι 12 είναι οι βουλευτές επικρατείας .

Όπως παρατηρούμε, σταθερή είναι η διάκριση—σε επίπεδο εκλογικών περιφερειών—σε πρωτοβάθμιες ή ελάσσονες και σε μείζονες ή δευτεροβάθμιες, στο επίπεδο των οποίων διεξάγεται η δεύτερη κατανομή των εδρών. Ο καθορισμός του συνολικού αριθμού των εκλογικών περιφερειών και του μεγέθους της κάθε μίας από αυτές ανήκει στον κοινό νομοθέτη.

Σύμφωνα με το αναθεωρημένο άρθρο 54§2, «ο αριθμός των βουλευτών κάθε εκλογικής περιφέρειας ορίζεται με προεδρικό διάταγμα, με βάση τον νόμιμο πληθυσμό της περιφέρειας, που προκύπτει, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, από τους εγγεγραμμένους στα οικεία δημοτολόγια, όπως νόμος ορίζει». Η εν λόγω διάταξη ρυθμίζει δύο ζητήματα: πρώτον, τον πληθυσμό επί τη βάση του οποίου κατανέμονται οι έδρες σε κάθε εκλογική περιφέρεια και δεύτερον, το χρόνο από τον οποίο και μετά λαμβάνονται υποχρεωτικά υπόψη τα αποτελέσματα της τελευταίας απογραφής του πληθυσμού που είναι κρίσιμος για την κατανομή των εδρών στις οριζόμενες διά νόμου εκλογικές περιφέρειες .

Ο κανόνας αυτός επιβάλλει με αυστηρό και απόλυτο τρόπο τη γεωγραφική διάσταση της ισότητας της ψήφου, καθώς σε κάθε περιφέρεια ανήκουν τόσες έδρες όσες αναλογούν στον νόμιμο πληθυσμό της σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των εδρών και το σύνολο του νομίμου πληθυσμού της Επικράτειας . Επομένως ο αριθμός των βουλευτικών εδρών κάθε εκλογικής περιφέρειας καθορίζεται με βάση τον υπολογισμό που προκύπτει από το Σύνταγμα, βασικό στοιχείο του οποίου αποτελεί ο νόμιμος πληθυσμός κάθε περιφέρειας.

Ως νόμιμος πληθυσμός χαρακτηρίζεται το σύνολο των Ελλήνων πολιτών που είναι εγγεγραμμένοι στα μητρώα αρρένων και τα δημοτολόγια κάθε εκλογικής περιφέρειας και αθροιστικά της επικράτειας, όπως προκύπτει από την τελευταία απογραφή. Ο νόμιμος πληθυσμός διαφοροποιείται από τον πραγματικό πληθυσμό, δηλαδή από το σύνολο των Ελλήνων πολιτών που κατοικούν σε μια εκλογική περιφέρεια, αλλά και από τον εκλογικό πληθυσμό, δηλαδή το σύνολο των εκλογέων που είναι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους μιας εκλογικής περιφέρειας .

Ιδιαίτερως σημαντική για το ζήτημα του νομίμου πληθυσμού μιας εκλογικής περιφέρειας είναι η απόφαση 21/1994 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, που τιτλοφορείται «Νόμιμος πληθυσμός». Συγκεκριμένα, εξετάζοντας το Α.Ε.Δ. την αντισυνταγματικότητα του π.δ. 381/1993 με το οποίο καθορίστηκαν οι βουλευτικές έδρες των εκλογικών περιφερειών της χώρας για τις βουλευτικές εκλογές του 1993, έκρινε—στη σκέψη 11—ότι με το άρθρο 54§2 ο συντακτικός νομοθέτης ανήγαγε στη σφαίρα των συνταγματικών ρυθμίσεων την έννοια του πληθυσμού που τίθεται ως βάση του καθορισμού των βουλευτικών εδρών κάθε εκλογικής περιφέρειας και τον τρόπο εξακριβώσεώς του. Βάσει της ίδιας σκέψης , το Σύνταγμα έχει επιλέξει το κριτήριο του νομίμου πληθυσμού και την απογραφή σαν μέθοδο εξακρίβωσής του. Επιπλέον, το Α.Ε.Δ. θεωρεί πως με την εν λόγω ρύθμιση ο συντακτικός νομοθέτης εξειδίκευσε τις αρχές της ισοδυναμίας της ψήφου, της καθολικότητας και του υποχρεωτικού της χαρακτήρα καθώς επίσης και της λαϊκής εξουσίας ως πηγής όλων των εξουσιών. Επίσης στην σκέψη 11, το Α.Ε.Δ. έκρινε ότι η πράξη της κύρωσης και της δημοσίευσης των αποτελεσμάτων της απογραφής είναι πράξη δέσμιας αρμοδιότητας και όχι διακριτικής ευχέρειας, κάτι που προκύπτει και από την §2 εδάφιο β' του αναθεωρημένου άρθρου 54, όπου ορίζεται ότι «τα αποτελέσματα της απογραφής θεωρείται ότι έχουν δημοσιευθεί με βάση τα στοιχεία της αρμόδιας υπηρεσίας, μετά την πάροδο ενός έτους από την τελευταία ημέρα διεξαγωγής της». Βάσει αυτού του εδαφίου η διοίκηση—πλέον—δε μπορεί να καταστρατηγήσει τον προκείμενο κανόνα και τόσο η αρμόδια υπηρεσία όσο και ο Υπουργός Εσωτερικών είναι υποχρεωμένοι, ο μὲν Υπουργός να προωθήσει το σχετικό προεδρικό διάταγμα, η

δε αρμόδια υπηρεσία να θέσει στη διάθεση του κάθε ενδιαφερομένου πολίτη τα στοιχεία που διαθέτει .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.3 Το ισχύον εκλογικό σύστημα

2.3.3 Η αποκλειστική ρήτρα του 3%

Η εκλογική νομοθεσία έχει εισάγει τη λεγόμενη ρήτρα του 3% για την συμμετοχή των κομματικών συνδυασμών στην κατανομή των εδρών. Συγκεκριμένα, το άρθρο 3 του Ν. 1907/1990 ορίζει ότι «κόμμα ή συνασπισμός κομμάτων ή ανεξάρτητος συνδυασμός ή μεμονωμένος υποψήφιος, που δεν συγκέντρωσε ποσοστό εγκύρων ψηφοδελτίων τουλάχιστον ίσο με τρία τοις εκατό (3%) του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων, που έλαβαν σε ολόκληρη την επικράτεια τα κόμματα, οι συνασπισμοί, οι ανεξάρτητοι συνδυασμοί και οι μεμονωμένοι υποψήφιοι, δεν δικαιούνται βουλευτική έδρα σε καμία εκλογική περιφέρεια από οποιαδήποτε κατανομή ούτε από την προβλεπόμενη εξομάλυνση». Την ίδια ρύθμιση περιλαμβάνει και ο πρόσφατος εκλογικός νόμος Ν.3231/2004, ο οποίος στο άρθρο 5 ορίζει ότι «Στην κατανομή των εδρών των εκλογικών περιφερειών, καθώς και των εδρών επικρατείας συμμετέχουν οι συνδυασμοί κομμάτων, οι συνδυασμοί συνασπισμών κομμάτων, οι συνδυασμοί ανεξαρτήτων, καθώς και οι μεμονωμένοι υποψήφιοι που συγκεντρώνουν στην επικράτεια ποσοστό εγκύρων ψηφοδελτίων τουλάχιστον ίσο με το τρία τοις εκατό (3%) του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων που έλαβαν στην επικράτεια όλοι οι εκλογικοί σχηματισμοί».

Παρατηρούμε πως η αποκλειστική ρήτρα ισχύει για την απόκτηση έδρας από την πρώτη κατανομή. Έτσι αποκλείεται καταρχήν από τη διάταξη αυτή η εκλογή υποψηφίου ανεξαρτήτου συνδυασμού ή μεμονωμένου υποψηφίου, ενώ σύμφωνα με την άποψη του Κώστα Χρυσόγονου , «ο α priori αποκλεισμός των ανεξάρτητων υποψηφίων παραβιάζει την (αρνητική) ελευθερία τους να μη συμμετέχουν σε κόμματα, που συνάγεται από το άρθρο 29§1 του Συντάγματος, δεδομένου ότι μόνο μέσω ενός κόμματος με συνδυασμούς σε πλειάδα περιφερειών μπορεί πλέον κανείς να έχει έστω μαθηματικές μόνο πιθανότητες να εκλεγεί βουλευτής».

Το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο έχει κρίνει, μέσω της νομολογίας του, ότι η συγκεκριμένη αποκλειστική ρήτρα δε αντίκειται στο Σύνταγμα. Συγκεκριμένα, οι αποφάσεις 11-13/1994 ασχολήθηκαν με ενστάσεις, οι οποίες προέβαλαν την αντισυνταγματικότητα της διάταξης του άρθρου 88§10 του Εκλογικού Κώδικα (άρθρο 3 του Ν.1907/1990).

Ειδικότερα , οι αποφάσεις καταρχάς νομολόγησαν, με την 4η Σκέψη τους, πως η αποκλειστική ρήτρα ισχύει για όλες τις κατανομές των εδρών, συμπεριλαμβανομένης και της πρώτης. Εν συνεχεία, οι αποφάσεις με την 5η Σκέψη τους, θεώρησαν κατά πλειοψηφία την αποκλειστική ρήτρα αυτή του 3% συνταγματική, με την αιτιολογία ότι το Σύνταγμα δε καθιερώνει συγκεκριμένο εκλογικό σύστημα αλλά αναθέτει στον κοινό νομοθέτη να επιλέξει κάθε φορά το πλέον ενδεδειγμένο, με βάση τις εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες, εκλογικό σύστημα, με την ανάθεση αυτή να μην είναι «εν λευκώ», αλλά υπό την επιφύλαξη της τήρησης της καθιερωμένης από το Σύνταγμα αρχής της ισότητας της του εκλογικού δικαιώματος, ως ειδικότερης μορφής της γενικής αρχής της ισότητας των Ελλήνων πολιτών ενώπιον του νόμου. Επιπλέον, σύμφωνα με την ίδια Σκέψη, η αποκλειστική ρήτρα του 3% δεν αντίκειται στην αρχή της ισοδυναμίας της ψήφου ή σε άλλες συνταγματικές αρχές, καθώς το όριο αυτό τίθεται αντικειμενικά και απρόσωπα, αποβλέπει στην αποφυγή καταθρυμματισμού των πολιτικών δυνάμεων και συνδέεται με τη δυνατότητα σχηματισμού βιώσιμων κυβερνήσεων . Τέλος, βάσει των αποφάσεων αυτών του Α.Ε.Δ, δεν αντίκειται στο

Σύνταγμα η εξάρτηση της δυνατότητας εκλογής βουλευτή από το σύνολο των ψήφων στην επικράτεια, ανεξάρτητα από την εκλογική δύναμη του κόμματος στην ελάχιστονα περιφέρεια και ανεξάρτητα από τις ψήφους που έλαβε προσωπικά ο υποψήφιος σε ορισμένη περιφέρεια, σε σχέση με τον αριθμό των ψήφων που έλαβαν άλλοι υποψήφιοι εκλεγέντες σε άλλες περιφέρειες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

2.3 Το ισχύον εκλογικό σύστημα

2.3.4 Το σύστημα κατανομής των εδρών κατά τον εκλογικό νόμο 3231/2004

Ο νέος εκλογικός νόμος 3231/2004, η ισχύς του οποίου αρχίζει μετά το πέρας των επομένων—του 2004—εκλογών, στο άρθρο του 8 καθορίζει το σύστημα κατανομής των 248 εδρών στις εκλογικές περιφέρειες και στο άρθρο 7 την κατανομή των εδρών Επικρατείας. Ως προς την κατανομή των εδρών, ο Ν.3231/2004 δεν διαχωρίζει την κατανομή σε τρία «στάδια», αλλά αναφέρεται συνολικά για τις τυχόν αδιάθετες έδρες.

Αναλυτικότερα, στην §1 του άρθρου 8 του νόμου, ορίζεται το εκλογικό μέτρο που θα ισχύει στις μεθεπόμενες εκλογές. Συγκεκριμένα, «ως εκλογικό μέτρο λαμβάνεται το ακέραιο μέρος του πηλίκου που προκύπτει από τη διαίρεση του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβαν μέρος στις εκλογές, ανεξάρτητα από τη συμμετοχή τους στην κατανομή του άρθρου 5, διά του αριθμού των εδρών της». Παρατηρούμε εδώ πως δεν περιλαμβάνεται στο νέο νόμο ή «ρήτρα του +1» για τον καθορισμό του εκλογικού μέτρου. Επιπλέον, βάσει του άρθρου 8§1 εδάφιο β', «για τον καθορισμό των εδρών που δικαιούται κάθε εκλογικός σχηματισμός σε κάθε εκλογική περιφέρεια διαιρείται το σύνολο των εγκύρων ψηφοδελτίων, που έλαβε στην περιφέρεια ο εν λόγω σχηματισμός, διά του εκλογικού μέτρου. Οι έδρες του στην εκλογική περιφέρεια είναι το ακέραιο μέρος του πηλίκου της παραπάνω διαίρεσης». Για τις τυχόν αδιάθετες έδρες, ο Ν. 3231/2004 ορίζει τα σχετικά με την κατανομή τους στο άρθρο 8§§3, 4 και 5.

Όσον αφορά τις μονοεδρικές εκλογικές περιφέρειες, ο Ν. 3231/2004 ορίζει στο άρθρο 8§2 εδάφιο β' ότι «Η έδρα των μονοεδρικών εκλογικών περιφερειών καταλαμβάνεται από τον εκλογικό σχηματισμό που συμμετέχει στην κατανομή των βουλευτικών εδρών σύμφωνα με το άρθρο 5 και έχει λάβει τα περισσότερα έγκυρα ψηφοδέλτια στην εκλογική αυτή περιφέρεια», προβλέπει δηλαδή το σύστημα της σχετικής πλειοψηφίας.

Τέλος, ως προς την κατανομή των εδρών Επικρατείας, ο Ν. 3231/2004 ορίζει στο άρθρο 7 τα εξής: «1. Για την κατανομή των εδρών επικρατείας, ως εκλογικό μέτρο λαμβάνεται το ακέραιο μέρος του πηλίκου που προκύπτει από τη διαίρεση του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων που έλαβαν στην επικράτεια όλοι οι εκλογικοί σχηματισμοί, που συμμετέχουν στην κατανομή των εδρών σύμφωνα με το άρθρο 5, διά του αριθμού των βουλευτών επικρατείας. 2. Ο αριθμός των βουλευτών επικρατείας που αναδεικνύουν όσοι συμμετέχουν στην κατανομή εδρών, προκύπτει από το ακέραιο μέρος του πηλίκου της διαίρεσης του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων, που έλαβαν στην επικράτεια, διά του εκλογικού μέτρου».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από τη μελέτη της έννοιας «εκλογικό σύστημα» στα πλαίσια της ελληνικής

έννομης τάξης και του ελληνικού κράτους, μπορούμε να καταλήξουμε σε μερικά βασικά συμπεράσματα

Καταρχάς διαπιστώνουμε πως το εκλογικό σύστημα αποτελούσε ανέκαθεν σημείο έντονης πολιτικής συζήτησης και συμπεριφοράς, καθώς αποτελεί μία από τις διόδους των κομμάτων προς ισχυροποίηση της εκλογικής τους δυναμικής και σταθεροποίησης της θέσης τους στην πολιτική σκηνή και το Κοινοβούλιο.

Επιπλέον παρατηρούμε πως ποτέ ο συντακτικός νομοθέτης δεν καθιέρωσε μια συγκεκριμένη μορφή εκλογικού συστήματος, αλλά άφηνε και αφήνει στην ευχέρεια του κοινού νομοθέτη να καθορίσει το εκάστοτε εκλογικό σύστημα με βάση τις εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες. Βέβαια η ευχέρεια του κοινού νομοθέτη δεν είναι απεριόριστη αλλά οριοθετείται από τις θεμελιώδεις αρχές του Συντάγματος.

Τέλος, το γεγονός της επικράτησης και εφαρμογής του μικτού εκλογικού συστήματος της «ενισχυμένης αναλογικής» στο ελληνικό κράτος, από το 1958 έως σήμερα, με αρκετές «τεχνικές» τροποποιήσεις, αποτελεί ίδιον και συνέπεια της μορφής του συστήματος των κομμάτων, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί τα τελευταία πενήντα χρόνια.